

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Turková

PRAHA 2011

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Agresivita a dospívající

Aggression and teens

Bakalářská práce

Petra Turková

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Hanušová, Ph.D.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne: 22. 6. 2011

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí závěrečné práce PhDr. Jaroslavě Hanušové, Ph.D., za odborné a trpělivé vedení, cenné rady, ochotu a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Obsahem této bakalářské práce je objasnění problematiky agresivity mládeže. Teoretická část je zaměřena na začlenění problematiky, vysvětlení základních pojmů, vymezení příčin agresivity, které jsou dány, jak vnitřními faktory, tak okolním prostředím. Součástí teoretické části jsou také stupně, typy agrese a projevy agresivity. Dále se zde zaměřuji na dospívající mládež a také rozdílnosti v chování chlapců a dívek. Pro praktickou část jsem si stanovila tři cíle a tři hypotézy, které jsem prověřovala prostřednictvím anonymního dotazníku a pozorování. Své šetření zaměřené na projevy agresivity, informovanost a rozdílnost v chování chlapců a dívek jsem provedla u žáků druhých ročníků Střední školy řemesel a služeb ve Strakonici. Závěrečná část je zaměřená na vyhodnocení získaných informací a doporučení.

Klíčová slova

Agrese, agresivita, poruchy chování, dospívající mládež, rodina, škola, vrstevníci

Annotation

The content of this thesis is to clarify the issues of an aggressiveness of youth. The theoretical part focuses on integration of issues, explains basic concepts, defines the causes which are due to both internal factors such as ambient environment. The parts of the theory are also grades, types of aggression and manifestations of aggression. Furthermore I concentrate on adolescents and also on differences in the behavior of boys and girls. For the practical part I have set three goals and three hypotheses that I examined through an anonymous questionnaire and observation. My survey focused on aggression, awareness and diversity in the behavior of boys and girls, has been made on the second grade students of the Secondary School of Crafts and Services in Strakonice. The final part focuses on the evaluation of information and recommendations.

Key words

Aggression, aggressiveness, behavioral disturbance, adolescents, family, school, age group

Obsah

1. Začlenění problematiky, vysvětlení pojmů	9
1.1. Činitelé vztahující se k riziku vzniku sociálně patologických jevů	9
1.2. Základní pojmy	10
1.2.1. Agresivita	10
1.2.2. Agrese	10
1.3. Související pojmy s agresivitou	11
2. Agrese	11
2.1. Stupně agrese	12
2.2. Typy agrese	12
3. Agresivita	12
3.1. Příčiny agresivity	13
3.1.1. Nejčastější příčiny agresivity	13
3.1.1.1. Genetické faktory - Dědičnost	13
3.1.1.2. Poškození mozku	14
3.1.1.3. Rodina a rodinné prostředí	15
3.1.1.4. Škola a školní prostředí	16
3.1.1.5. Vrstevníci a vrstevnické skupiny	17
3.1.1.6. Média a jejich vliv	18
3.1.1.7. Nedostatek spontánní aktivity, přirozené práce, pohybu	19
3.1.1.8. Frustrace	19
3.1.1.9. Různé formy psychické deprivace	19
3.2. Typy agresivity	20
3.2.1. Agresivní chování u chlapců a dívek	20
3.2.2. Dospívání jako konflikt	21
4. Výzkum o problematice agresivity	24
4.1. Cíle a hypotézy dotazníku	24
4.2. Metodika	25
4.2.1. Dotazník	25
4.3. Charakteristika zkoumaného souboru	25
4.3.1. Charakteristika zařízení	25
4.3.2. Technika výběru	26
4.3.3. Předvýzkum a jeho organizace	27
4.4. Výsledky a diskuze dotazníkového šetření „ Problematika agresivity“	28
4.5. Zhodnocení stanovených hypotéz	48
4.6. Využití výsledků, doporučení	49

Úvod

„Nemyslím, že dnešní děti přicházejí na svět horší, než jsme byli my. Ale právě svět, který je v současné době obklopuje, nevhodná výchova (doma a mnohdy i ve škole), nedostatek podpory a porozumění, uspěchanost doby a přemíra techniky z nich dělá jedince, kteří nejsou schopni se poprat s dennodenní realitou. Často je „patologické“ chování ve formě agrese, šikany, krádeží, lhaní, záškoláctví pouze formou obrany a projevem neschopnosti řešit náročné životní situace“. (Martínek, 2009, str. 7)

V dnešní době vidáme mnoho projevů agresivity. Týká se všech věkových kategorií člověka - od nejmenšího po nejstaršího. Civilizace a její rozvoj k tomu značně přispívají, neboť lidé jsou pod tlakem a stresem, kladou se na ně vysoké nároky a požadavky. Morálka a výchova jsou uvolněné. Jelikož, již několik let pracuji na středním odborném učilišti s dospívající mládeží, uvědomuji si, že agresivita dětí a mládeže je jedním z velkých problémů současnosti. S agresivním chováním mladých lidí se setkáváme dnes a denně, např. při nákupech, v hromadných prostředcích, v kině, v restauracích i dalších veřejných prostorech. Lze sledovat větší sklony k agresivitě, lhostejnosti a bezohlednosti vůči ostatním. Zvyšuje se počet agresivních dětí a mládeže a zároveň se snižuje věk dětí, u kterých se s tímto negativním chováním setkáváme. Tyto skutečnosti mě inspirovali k tomu, věnovat se tomuto tématu ve své bakalářské práci. Mým cílem bylo zjistit příčiny vzniku agresivity, projevy takového jednání a způsoby jak projevům agresivity předcházet. Zjistit, proč se agresivní chování u této skupiny lidí projevuje stále častěji. Je to tím, že se dnešní děti rodí horší, než byly dříve? Současné názory poukazují na změnu hodnotových žebříčků, kde se na prvních místech nalézá především vlastnictví materiálních statků. V dnešní uspěchané době se snižuje ohleduplnost vůči druhým a nedostatek porozumění. Důležitá je i nevhodná výchova.

Teoretická část

1. Začlenění problematiky, vysvětlení pojmů

Agresivita patří mezi sociálně patologické jevy, společensky nežádoucí. Základním znakem těchto jevů je zřetelná odchylka od sociálního standartu společnosti. Sociálně patologickým jevem se obecně rozumí takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, legislativy a etických hodnot. (Koukolík, 1996)

Agresivní poruchy chování jsou charakteristické porušováním sociálních norem, spojených s omezováním základních práv ostatních, které mají násilnou formu. Jedinec se sklonem k agresivním projevům, (dle intenzity a četnosti), bývá typický neschopností empatie, tj. vcítění se do pocitů druhého a nedostatkem citového vztahu ke komukoliv. Popřípadě také výrazným egoismem, dominancí vlastních potřeb a osobního uspokojení nad jakýmkoliv jiným motivem. V některých případech se může objevit i radost z agresivního jednání, z pocitu moci nebo sadistických prvků. Pocity viny většinou chybí. Existují však i jiné varianty, např. spojení agresivních projevů se zvýšeným sklonem k impulzivitě, s nedostatkem sebeovládání. Takovým jedincům obvykle chybí úmysl k násilnému jednání. Mívají pocity viny a svých činů zpravidla litují. V takovém případě nejde o poruchu osobnostního vývoje, ale o nezralost autoregulace. Takový jedinec běžné sociální normy akceptuje, ale není schopen je dodržovat. (Vágnerová, 2001)

1.1. Činitelé vztahující se k riziku vzniku sociálně patologických jevů

Mezi činitele vztahující se k riziku vzniku sociálně patologických jevů patří například:

- Volný čas – jeho využití, množství, obsah

- Chování jednotlivců – samostatně i ve skupině
- Zdraví a jeho vliv na vývoj osobnosti – zdraví životní styl
- Duševní zdraví
- Sociální zdatnost
- Rodina, vztahy v rodině a rodinné zázemí
- Škola – začlenění do třídního kolektivu
- Práce, povolání
- Vztahy mezi vrstevníky (Vágnerová, 2001)

1.2. Základní pojmy

V této části práce vysvětlím a objasním základní pojmy týkající se této problematiky.

1.2.1. Agresivita

Agresivita (z lat. Agressivus)- znamená útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. Je to tedy schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu, o dosažení nějakého cíle. (Martínek, 2009)

Na agresivitu se však můžeme dívat ještě i jinak. Nemusíme v ní vidět vždy jen vnitřní puzení k fyzickému násilí. V podstatě jde o určité útočné zaměření naší energie vůči něčemu, (ne nutně někomu). Může jít o jakoukoliv překážku, úkol či problém. Překážku chceme zdolat, problém zvládnout. Agresivitu chápeme v širším smyslu jako cílevědomé jednání, jímž chceme něčeho dosáhnout. Z tohoto hlediska je veškeré lidské jednání agresivní, i když je to jen částečně zjevné. (Matějček, 1997)

1.2.2. Agrese

Agrese (z lat. Agressio) znamená výpad, útok, jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost se záměrem ublížit. Agrese je tedy určitý projev agresivity v chování jedince. (Martínek, 2009)

1.3. Související pojmy s agresivitou

Níže uvedu další pojmy, které souvisí s danou problematikou.

Asertivita je trvání člověka na svých názorech a prosazování svých práv. Toto chování směřuje k tomu, aby ostatní připustili, že jedinec má právo se rozhodnout, jakým způsobem bude jednat. (Martínek, 2009)

Násilí je záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo osobám. Násilné chování je patologická agrese, jejímž smyslem je někoho poškodit, někomu ublížit nebo jej zabít. (Spurný, 1996)

Hněv je násilná reakce na překážku, která se staví do cesty při dosahování nějakého cíle. Je to emoce, jejímž původním smyslem bylo připravit jedince na útok. Tuto reakci rozlišujeme dle intenzity. Od nejslabší rozzlobenosti, přes hněv, zlost až nejsilnějšímu vzteku. (Martínek, 2009)

2. Agrese

Agrese, znamená chování, u kterého můžeme identifikovat dvě různá emoční zabarvení, dva směry, které jsou protichůdné. Agrese může být vysvětlována jak negativně – jako příčina zla, jako jednání směřující k přímému poškození druhého, tak pozitivně – jako aktivní snaha o dosažení vzdálených cílů. V naší společnosti se dává agresivita nejčastěji do souvislosti s negativními způsoby chování. Velmi málo se mluví o pozitivní agresi, při které člověk např. v životu nebezpečné situaci okamžitě přistoupí k činu. Obecné agresivní tendence nemají jen svou negativní stránku, která se v extrémnější podobě projevuje porušováním sociálních norem a omezováním, či poškozováním jiných lidí. Existují i přijatelné normy, jejichž pozitivní varianta respektuje dané sociální normy a je součástí asertivity, schopnosti prosazení a realizace potřebných nebo dokonce žádoucích cílů. (Vágnerová, 1997)

2.1. Stupně agrese

Agresivita má čtyři stupně:

1. stupeň: Agrese probíhající pouze v myšlení – bez vnějších projevů, jednání je zvládnuto (někdy zčervenání nebo zblednutí, zatnutí zubů)
2. stupeň: Slovní projev – projeví se slovně, nadávkami
3. stupeň: Projevy destrukce – např. rozbíjení předmětů
4. stupeň: Projevy fyzického násilí – fyzické napadení druhého člověka (Sovák, 2000)

2.2. Typy agrese

Rozlišujeme tři typy agrese:

- Afektivní agrese (zlostná, impulzivní, emocionální, expresivní) - přichází neplánovaně, reaguje na nějaký provokativní podnět zlostí a následně ubližuje
- Instrumentální agrese - pomocí této agrese chce objekt dosáhnout něčeho jiného, při čemž neváhá použít agresi např. ve sportu
- Tyranizování, obtěžování a šikanování - v tomto označení jde o nadvládu tyranizátora a jeho oběť, která se neumí bránit (nemusí být vyvoláno podnětem). (Výrost, 2008)

3. Agresivita

Přibývá v současné době agresivity, je jí více než dříve? To je otázka, na kterou nelze jednoznačně odpovědět, protože není doložitelné srovnání. Před padesáti či sto lety nebyly ankety a průzkumy obyvatelstva, jejichž výsledky by se daly porovnat s těmi dnešními. Války byli vždycky, násilí bylo mnoho, vraždy i sebevraždy. Formy agresivity mezilidské i mezinárodní se v průběhu kulturního vývoje mění, stávají se rafinovanějšími. Nelze však přehlédnout, že násilí je v dnešní společnosti víc než dost.

Hledají se příčiny, někteří je vidí ve špatné výchově, jiní vidí kořeny zla v akčních filmech kde je násilí a zločin propagovaný. (Matějček, 1997)

3.1. Příčiny agresivity

Na agresivitě se mohou podílet různé faktory, které se vzájemně prolínají. Jde především o biologické předpoklady, sociální faktory a získané zkušenosti. Jedinec je ovlivňován různým prostředím, ve kterém se vyskytuje. Agresivita nikdy nemá pouze jednu příčinu, ale vždy se na projevech agresivity podílí příčin více. (Hájek, 2006)

U lidí existují vrozené dispozice k agresivnímu jednání, ale obdobně jako předpoklady k jiným vlastnostem a schopnostem nejsou u všech lidí stejné. (Matějček, 1997)

Někteří autoři dělí příčiny na vnitřní (- vrozené předpoklady, nižší IQ, špatné morální vlastnosti, patologické změny, nedostatek soucitu, porucha centrálního nervového systému) a vnější (- špatná výchova, vliv party, vliv sdělovacích prostředků a dalších vnějších podmínek). (Martínek, 2009)

3.1.1. Nejčastější příčiny agresivity

Na agresivitě se mohou podílet různé faktory. Většina lidí má tendenci hledat pouze jednu příčinu. Je nutné si uvědomit, že se zde prolínají sociální faktory, biologické předpoklady a již získané zkušenosti. Některé z těchto faktorů mohou mít výraznější vliv, ale není možné, aby pouze jeden z nich agresivitu vyvolal. (Výrost, 2008)

3.1.1.1. GENETICKÉ FAKTORY - DĚDIČNOST

Výraznou roli u příčin zvýšené agresivity hrají genetické faktory, některé prameny uvádí, že až ze 60 % je její míra dědičná. Dědičné dispozice k agresivním projevům mívají děti s disharmonickým vývojem osobnosti, často v kombinaci s odchylkami citového prožívání. Je nutné vliv genetických faktorů posoudit za různých podmínek:

- a) Jedinec z normální rodiny se chová extrémně agresivně. Pokud se zbytek rodiny chová normálně, rodinné prostředí je nepatologické. Lze usuzovat, že agresivita jedince představuje geneticky podloženou biologickou abnormalitu.
- b) Velký počet členů rodiny je agresivních. V tomto případě lze předpokládat přítomnost společného genetického faktoru. (Čermák, 1999)

3.1.1.2. POŠKOZENÍ MOZKU

Projevuje se např. po úrazech hlavy, v rámci epileptických změn osobnosti apod. U takto postižených dětí je agresivní projev spíše záležitostí neschopnosti sebeovládání a výbušnosti, než neschopnosti rozeznat nevhodnost svého jednání, či neschopnost akceptovat běžné normy chování. (Vágnerová, 2001)

Agresivita zapříčiněná organickým poškozením mozku:

Dvě hlavní oblasti související s agresivitou a agresí jsou limbický systém a kůra mozková. Limbický systém obsahuje množství propojených struktur, které mají vztah k agresivnímu chování. Jedná se o amygdalu a hippocampus, ovlivňující kontrolu emocí. Hippocampus snižuje agresi, naopak amygdala, jejíž jádra jsou zdrojem impulzů, agresi posilují. Jednoznačný vztah však nelze prokázat.

Korové oblasti jsou spojeny se sociálním učením. Jejich poškození vede k nadměrné vnímavosti vůči předmětům z okolí. Jedinci pak reagují agresí v případech, kdy je narušena anticipace následků. Reagují často impulzivní agresí, jsou vzrušiví, náladoví, jejich nálady se velice rychle střídají. Objevuje se u nich zvýšená dráždivost, citlivost vůči provokacím zvenčí. Takové děti bývají často neklidné, vztahovačné, velice rychle nabuditelné k agresi. (Martínek, 2009).

Agresivita zapříčiněná oslabením či poruchou CNS:

Je rizikový faktor, převážně na bázi prenatálního nebo perinatálního poškození, zvyšujícího dispoziční k nežádoucímu způsobu reagování. Zvýšené riziko těchto projevů vzniká u dětí se syndromem hyperaktivity, po úrazech hlavy, u některých epilepsií apod. (Vágnerová, 2003)

3.1.1.3. *RODINA A RODINNÉ PROSTŘEDÍ*

Agresivita má často kořeny v nesprávných výchovných postupech v rodině. Výchovu je nutné přizpůsobit věku dítěte, aby se životní energie stala pozitivní silou ve vztahu s ostatními a umožnila dítěti v budoucnu plnohodnotný život. Rodina má dítěti poskytnout hluboký pocit jistoty, to že k někomu patří, kdo je neopustí, na koho se mohou spolehnout. Dítě také potřebuje lásku, ne však nějaké rozněžné hýčkání a rozmazlování. Rodičovská, hlavně mateřská láska má být náročná, důsledná a třeba i přísná. (Matějček, 1986)

Dnešní rodiče, které vede snaha co nejvíce naslouchat svým dětem, často nerozlišují jeho potřeby a jeho přání. Stejně jako je nezbytné uspokojovat potřeby dětí, jejich životní potřeby jak fyzického, tak psychického vývoje, tak není žádoucí plnit všechna jejich přání. Důležité je vymezit dítěti hranice. Rodiče by si přáli, aby jejich dítě nemělo jiné myšlenky než láskyplné a něžné, zatímco ve skutečnosti jim často předvádí celou paletu emocí, včetně sebesprosazování a hněvu. Celá výchova tedy spočívá v tom, abychom naučili dítě ovládat vlastní energii a pomohli mu zaměřit ji na rozvoj kreativity, k řešení problémů a k pozornosti vůči ostatním lidem. Aby se dítě mohlo takto rozvinout, potřebuje tyto kvality převzít od nás. Bude nás respektovat, protože my jsme ho také respektovali. (Antier, 2004).

Aby vývoj dítěte probíhal bez výraznějších potíží a směřoval k harmonii, je potřeba adekvátně uspokojovat základní vývojové potřeby. Tyto potřeby vycházejí ze základních funkcí rodiny, které by rodina měla dítěti poskytovat. (Martínek, 2009)

Rodina by měla plnit tyto funkce:

- Potřebu místa - pocit, že někam patříme, že máme někde své místo. Velice dobře máme uloženy vzpomínky na místo v náručí rodičů, v rodině. Charakteristickými rysy dětí s neuspokojenou potřebou místa, jsou pocity nejistoty, snížená schopnost najít si místo, kam patří, mívají problémy začlenit se do kolektivů.

- Potřebu podpory - pokud je podpora dobře mířena, naučí se jedinec podporovat v tom, co je pro něho dobré. Má schopnost lépe a klidněji zvládat krizové situace, naučí se podporovat sám sebe, ale i ostatní lidi v okolí.
- Potřebu bezpečí - nejdůležitějším úkolem této potřeby je dítě naučit rozeznávat co je nebezpečné, čemu je nutné se vyhnout, co a jak dělat bezpečnějším způsobem.
- Potřebu péče - ta je spojená s péčí o fyzické a psychické pohodlí, ale také s pozorností a zájmem o dítě.
- Potřebu limitu - to je nutnost dostávat od rodičů od nejtělejšího věku jasné signály, které mají ve světě určitý pořádek a míru. Dítě by mělo pochopit, co je v jeho chování přijatelné a co je nepřijatelné. Je nutné, aby rodič dal najevo, že v mezilidských vztazích jsou určitá pravidla, normy a hranice, jejichž porušení s sebou nese přirozený následek. Chyby ve výchově souvisí často právě s touto potřebou, pokud rodič vychovává dítě bez jakýchkoliv hranic, je mu vše dovoleno, dostává pocit, že si může vše dovolit, a nikdo mu nemá co nařizovat. Ještě větším problémem je fakt, že dnešní rodiče se sami chovají tak, jakoby žádné hranice neexistovaly. Na veřejnosti vystupují jako jedinci, kterým je vše povoleno, kteří mohou vše, a okolí jim musí ustupovat. Dítě potom jejich chování přirozeně napodobuje a získává tak obraz světa bez řádu. Dalším problémem, který může negativně ovlivnit výchovu dítěte je např. rodina se špatnými vztahy mezi jednotlivci, takové vzorce chování si dítě osvojuje a považuje je za normální. Nebo neúplná rodina, kdy absence jednoho z rodičů může v dítěti probouzet pocit nejistoty, či potřebu se nějakým způsobem zviditelnit. Tyto pocity mohou vést ke zvýšení agresivního chování. (Martínek, 2009)

3.1.1.4. ŠKOLA A ŠKOLNÍ PROSTŘEDÍ

Odras rodinného prostředí, se potom projeví v další, nastupující společenské skupině a tou je škola. Ve škole jsou dána pravidla školním řádem. Pokud dítě přichází z prostředí, kde nebylo zvyklé se přizpůsobovat a nemělo dané hranice, nastává problém s přijetím skupinových pravidel. Děti procházející volnou výchovou, mají pocit,

že všechno mohou, agrese vůči druhému je pro ně naprosto přirozeným způsobem sebezprosazování. (Martínek, 2009)

V prostředí školy dítě tráví podstatnou část dne. Získává zde potřebné vědomosti, dovednosti, návyky. Setkává se s dětmi i dospělými, navazuje vztahy, dostává se do sporů a konfliktů. Děti by měli být v tomto prostředí vychovávány k vzájemnému respektu a slovnímu řešení svých problémů. Měli by se naučit prosadit se v kolektivu, ale zároveň umět se přizpůsobit. (Antier, 2004)

Práce pedagoga je v oblasti výchovy velmi náročná, vyčerpávající. Často musí dětem vštěpovat základní pravidla chování, podporovat v dětech vzájemnou úctu a učit je přizpůsobování. Musí být velmi pozorní, aby nepřehlédli projevy dětí, které jsou v současné době velmi náchylné k nežádoucímu a nebezpečnému chování jako je záškoláctví, násilné a agresivní chování vůči spolužákům, které může přerůst v šikanu. Základní prevencí pro snížení výskytu tohoto sociálně patologického chování je vstřícná a otevřená komunikace mezi žáky a učiteli. (Martínek 2009)

3.1.1.5. *VRSTEVNÍCI A VRSTEVNICKÉ SKUPINY*

Člověk je tvor společenský, potřebuje společnost a to především svých vrstevníků. Už malé děti si dovedou hrát, avšak aby hra byla účelná, je nutná souhra, kterou nezvládne dítě samo. Při hře mu pomáhají nejprve rodiče a jeho nejbližší, později touží po společnosti svých vrstevníků. Význam dětské společnosti narůstá, utvářejí a upevňují se city přátelství, které mají významnou hodnotu po celý další život. (Matějček, 1986).

Na dítě působí různé vrstevnické skupiny, ve kterých se vyskytuje. Ať je to školní prostředí, zájmové kroužky, či ve starším věku různé skupiny, kde tráví dítě svůj volný čas. Tyto skupiny jsou pro vývoj dítěte velmi důležitou součástí života. Dochází zde k výměně názorů, pocitů a osvojování si určitých vzorců chování. Ve skupině dochází k velmi výraznému procesu nápodoby, která se projevuje vyjadřováním, oblékáním, výběrem hudby, chováním k ostatní populaci, postoji k práci i ke škole. Dítě si vytváří

svůj postoj i vztah k alkoholu, kouření, omamným látkám. Pokud je vrstevnická skupina bezproblémová a dítě má v rodině svoji pevnou pozici, není čeho se obávat. Pokud však dítě necítí pocit jistoty a zázemí, má zvýšenou inklinaci k účasti v různých skupinách často s patologickým programem. Problém nastává v případě, kdy je na dítě vyvíjen nátlak, aby se podílelo na negativních činnostech, které se vymykají standardnímu sociálnímu chování a běžným společenským normám. Vytváří si vlastní hodnotové preference, podílí se na negativních činnostech, kterými mohou být např. kouření, pití alkoholu, zneužívání návykových látek, agresivní vystupování nebo kriminální činnost.

Podle toho lze konstatovat, že vrstevníci a vrstevnické skupiny mají ve vývoji a v životě každého jedince velký význam, ale v některých případech může působit velmi negativně. (Martínek, 2009)

3.1.1.6. *MÉDIA A JEJICH VLIV*

Při řešení problematiky toho, jak hluboce mohou média ovlivnit vývoj jedince, otupit jeho citlivost, probouzet v něm násilí a agresivní chování je nutné vzít v potaz více hledisek. Média mají velkou moc ovlivňovat myšlení, jednání i cítění lidí. Zároveň však jsou v současné době neodmyslitelnou součástí našeho života. Mnoho programů pomůže dětem překonávat nesnáze při výuce, existují pořady a hry, které dokážou procvičovat koncentraci pozornosti, schopnost orientace, logické myšlení. Mohou však mít i řadu negativních účinků. Prostřednictvím televize lze manipulovat s informacemi, zjednodušovat realitu, upřednostňovat některé názory. Agrese shlédnutá v televizi nebo v nějaké počítačové hře může sloužit jako vzor vhodný k napodobení. Malé děti vnímají svět zjednodušeně, mají nízkou rozlišovací schopnost v tom, co je možné a co ne, co je skutečné a co je fikce. Časté pozorování násilí upevňuje přesvědčení dítěte, že agrese je přípustná, povolená a pomocí ní, může řešit konflikty, do kterých se během života dostane. Děti se zaměřují pouze na vnější podobu agrese, nechápou záměr, proč se agresor tak chová. Často si ani neuvědomujeme, od jak raného věku předkládáme dětem vzory agresivního jednání přes televizi, DVD, video i počítač. Děti z médií

přejímají také vulgární výrazy, které hlavní hrdinové používají k prezentaci síly, neohroženosti nebo k vyvolání smíchu, zesměšnění někoho apod. Proto je nutné dobře zvážit, jak dlouhou dobu bude dítě trávit u televize a počítače, jaké bude sledovat pořady a hry. (Martínek, 2009).

3.1.1.7. *NEDOSTATEK SPONTÁNNÍ AKTIVITY, PŘIROZENÉ PRÁCE, POHYBU*

Děti jsou nesmírně pohyblivé a dynamický živel. Dalo by se říct, že až do doby puberty odpočívají pohybem. Pokud ho mají málo, nebo jim je odpírán a omezován, stávají se neklidnými, divočejšími a projevují se agresivně. Dnešní děti mají více sedavých činností a zaměstnání, několik hodin denně tráví ve škole, pak doma nad úkoly a co zbývá, obvykle tráví nad počítačovými hrami nebo u televize. (Matějček, 1997)

3.1.1.8. *FRUSTRACE*

Frustrace je psychický stav, který vzniká, když uspokojení nějaké aktivizované potřeby je v dohlednu, ale nemůže jí být dosaženo. Tento stav potom vede k agresi. U dětí se s ní setkáváme často tam, kde se od nich žádá něco, co nemohou dokázat. Když jsou soustavně přetěžováni nebo ponižováni, týká se to např. školního prospěchu. Vzbuzená agrese se pak obrací proti původcům frustrace, tj. proti rodičům. (Matějček, 1997)

3.1.1.9. *RŮZNÉ FORMY PSYCHICKÉ DEPRIVACE*

Psychická deprivace a její různé formy znamenají větší ohrožení zdravého vývoje osobnosti dítěte než zmíněné frustrace. Jde o psychický stav, který vzniká, když nějaká základní psychická potřeba není uspokojována tak dlouho, až zaniká. Může si také hledat uspokojení nějakým jiným, tj. náhradním a nepřirozeným způsobem. Děti, kterým chybí mateřská nebo otcovská láska se domáhají svého práva na lásku násilím,

tj. agresivním chováním k lidem, které mají v blízkosti, dětem nebo zvířatům, kterým ubližují a chovají se k nim bezcitně. (Matějček, 1997)

3.2. Typy agresivity

Při představě slova agresivita nás vždy na prvním místě napadne nějaký fyzický útok, který je mířen proti někomu, nějaké oběti. Nejčastěji si vybavíme násilí, rány někdy i výprask. Toto mínění vyplívá z definice slova agrese, jež je brutální útok na osobu, aniž by došlo k provokaci. Z toho lze konstatovat, že vůle vyprovokovat tělesný kontakt a odhodlanost k boji jsou pro agresora typické. (Martínek, 2009)

Kromě fyzikálního útoku existují ještě další typy, kdy se agresor oběti ani nedotkne, a přesto se jedná o agresi. Patří sem vydírání, kdy mohou být na oběť uplatňovány slovní hrozby. Patří sem i nadávky a urážky, které mohou ublížit a způsobit zranění, která sice nenajdeme na těle, avšak pro psychiku jsou stejně bolestivá. O to bolestivější, když takový útok přijde na veřejnosti. Dojde k zasažení identity, dotýčný se cítí ponížený a má pocit, že v očích ostatních neexistuje. Překonat takovou potupu není nikdy jednoduché. Slovní útoky jsou o to násilnější, když k nim nedochází náhodně. Záměrem agresora je ublížit, způsobuje mu to radost. Nesmíme zapomenout ještě na další typ agrese – sexuální agresi. Ta zahrnuje všechny formy sexuální povahy od exhibice přes osahávání, sexuální návrhy až po znásilnění. Agresivita má mnoho podob. Intenzita agresivního útoku proti oběti se posuzuje i podle toho, od koho přijde, zda je agresor dítě nebo dospělý. Závažnost a následky se hodnotí podle toho, jaký bude mít dopad na psychiku oběti a také podle toho, zda došlo k agresi jednou nebo opakovaně. (Bourcet, 2006)

3.2.1. Agresivní chování u chlapců a dívek

Agresivity mají obecně více muži než ženy, tedy i více chlapci než dívky. Je to dáno biologickou a kulturně výchovnou tradicí. Od předškolního věku je přístup chlapců k světu agresivnější, bojovnější, útočnější. (Matějček, 1986)

Na rozdílnosti v chování a projevech agresivity u chlapců a dívek se podílí mnoho faktorů. Je to dáno hormonálními odlišnostmi, vzrůstem, ale také výchovou. (Kolář, 2001)

Chlapci mají rádi hry plné násilí a jsou také mnohem častěji iniciátory trestných činů. Rádi se věnují fyzickým hrám a soutěžením, při nichž uplatňují svoji sílu. S tím souvisí i výběr hraček. Jsou vychováváni ke zvládnutí bolesti a řešení obtížných situací. S dívkami se rodiče častěji mazlí a vychovávají je k tomu, aby byly něžné a milé. Často také podléhají častější kontrole a dozoru rodičů. Přesto pozorujeme, že agresivita dívek narůstá. Svůj vrchol má kolem patnáctého roku života. Dívky jsou vedeny k nové ženské identitě, koketnosti a emancipaci. Lze u nich pozorovat výrazný vzestup slovní agresivity, hádky a soupeření mezi kamarádkami i nárůst fyzické agrese. Častěji inklinují sdružovat se v partách s chlapci, ve kterých jsou páčány agresivní protispolečenské činy. Tato nová agresivita dívek je znepokojující, protože místo toho, aby přirozenou agresivitu chlapců tlumily, ji naopak provokují. Nebezpečnost dívčí agresivity se projevuje i tím, že obrazejí násilím proti sobě. K takovým projevům patří sebepoškozování, poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, bulimie). Toto jsou projevy autoagresivity, která je způsobena hlubokou nenávistí k sobě samé. (Antier, 2004)

3.2.2. Dospívání jako konflikt

Jedná se o období ve vývoji jedince. Adolescent, který se klube ze své dětské kukly, nemá rád své měnící se tělo. Musí se utvořit jiný jedinec a to nějakou dobu trvá. Kvůli tomu, se mění jeho chování, alespoň okázale odmítá své rodiče, vychovatele extrémně tvrdými slovy, dělá naschvály, které dospělí jen s obtížemi chápou a snášejí. Je to všestranně nebezpečný věk, v němž se projeví výsledky výchovné péče předchozích období. Jestliže se rodiče dopouštějí příliš mnoha vážných chyb, dítě nerespektovali a vychovávali ho v ovzduší násilí proti jeho osobě, pak není divu, že se dítě projevuje extrémním chováním. V tomto období se opět projeví přirozené impulzy proti rodičům. Aby se dítě stalo dospělým, musí najít vlastní identitu. Na počátku je jeho opozice

zaměřená proti všem, i když v koutku duše bude souhlasit s většinou připomínek a názorů dospělých. Jestliže bylo dítě vychovááno s respektem a bez násilí, má dobré základy. Opouští sice svou kuklu, setřásá naše otěže, ale sdružuje se stejně vyváženými vrstevníky, které si zvolí za kamarády. Pokud, ale bylo vychovááno v přílišném tlaku na jeho osobnost, pokud mu byl život omezován přílišnou zátěží osobních přání rodičů, hrozí, že se připojí k partě podobně postižených vrstevníků. V tomto případě domluvy, aby si našlo lepší kamarády, jen stěží pomáhají. (Martínek 2009)

Příliv hormonů postupně mění charakter dítěte. Chlapcům i dívkám se mění fyzické křivky těla. Ve svých nových tělech se cítí nepříjemně, musí se s tímto stavem vyrovnat. Útočí na rodiče a jejich připomínky různým způsobem. Mladí lidé si připadají osamělí ve světě dospělých, který považují za degradovaný a nezodpovědný. Mladému člověku se zdá, že od svého sociálního ani rodinného okolí nemůže čekat nic dobrého. (Antier, 2004)

Co útočí na adolescenta? Pohled, který mu připadá plný nenávisti, slova, jež přijímá jako zraňující, stejně jako fyzické činy. Mladý člověk v tomto období cítí, že jeho tělo zraněné při rvačce se zahojí rychleji než psychika, vystavená slovním urážkám nebo ponižení. Dospívání je velmi náročné období, pro dospívajícího, ale i pro ostatní, kteří jsou v jeho blízkosti. Úloha rodičů v tomto období je velmi důležitá, nespočívá v útěku před agresivitou dospívajícího potomka, tím by se naopak ještě vystupňovala. Lepší je být v tomto období co nejvíce s dítětem, nabídnout mu obraz pozorných rodičů, kteří reagují bez násilí a s respektem. Zároveň citlivě vnímají, co dospívající prožívá uvnitř. (Martínek, 2009)

Mít rád své dítě znamená vychovávat ho, naučit ho, aby umělo mít radost z práce a mělo rádo ty, kteří ho obklopují. V současné společnosti musí dospívající mládež dlouho čekat na sociální dospělost, i když už fyziologicky dospěla. To ji nutí zaujímat ke společnosti vyzývavý postoj, nebo ji zcela popírat, což může vyvolat agresivitu. Tím, že se budeme snažit postupně rozšiřovat odpovědnost dítěte v jeho osobním, tělesném, citovém, rodinném a kulturním životě, budeme chránit jeho zdraví a bezpečnost. Pokud mu nabídneme vhodnou činnost pro volný čas, optimalizujeme

jeho školní vzdělání, umožníme mu, aby své životní impulzy využilo pro komplexní rozvoj své osobnosti, ku prospěchu všech. (Antier, 2004)

Praktická část

4. Výzkum o problematice agresivity

Ve výzkumné části jsem se zabývala problematikou agresivity u dospívající mládeže. Provedla jsem předvýzkum s pozorováním a na základě výsledků jsem sestrojila výzkumný nástroj – „dotazník“, pro žáky druhých ročníků Střední školy řemesel a služeb ve Strakonících.

4.1. Cíle a hypotézy dotazníku

Cíle empirické části práce:

- 1) Zjistit povědomí a informovanost žáků o agresivitě
- 2) Zjistit v jaké míře se objevují sklony k agresivnímu chování u dospívající mládeže
- 3) Zjistit, zda existují rozdíly v agresivitě žáků dle pohlaví

Hypotézy empirické části práce:

Hypotéza číslo 1: 25 % žáků je informováno o problematice agresivity

Hypotéza číslo 2: Projevy agresivity u dnešní dospívající mládeže je možné nalézt u 70 % dospívajících

Hypotéza číslo 3: U dospívajících chlapců se objevují projevy agresivního chování 10 krát častěji než u dospívajících dívek

4.2. Metodika

4.2.1. Dotazník

Jako hlavní část svého výzkumu jsem použila dotazníkovou metodu. Použila jsem jeden anonymní dotazník, který jsem postupně rozdala ve třech třídách druhých ročníků Střední školy řemesel a služeb ve Strakonících. V záhlaví jsem uvedla, za jakým účelem byl sestaven a k čemu bude jeho vyhodnocení použito. Dotazník je členěn do tří částí. První obsahuje identifikační údaje. Druhá část je zaměřena na reakce v různých situacích a ve třetí části budou respondenti rozhodovat o pravdivosti tvrzení (viz příloha č. 1). Zvolila jsem dotazník, který umožnil respondentům využít jak otevřených a uzavřených forem odpovědí, tak i jejich kombinaci, kdy měli možnost u nabízených možností ještě doplnit vlastní formulaci. S tvorbou dotazníků jsem předtím neměla žádnou zkušenost, inspirovala jsem se v literatuře (Sám proti agresí, Tomáš Novák, 1996). Při sestavování otázek jsem vycházela z vlastní představy. Formulaci otázek v dotazníku a technickou stránku jsem konzultovala s vedoucí bakalářské práce.

4.3. Charakteristika zkoumaného souboru

V počáteční fázi svého výzkumu jsem si nejprve vymezila cílovou skupinu, stanovila jsem si základní soubor a určila jsem si techniku výběru vzorku včetně výběrového postupu a velikosti vzorku.

Pro získání dat pro mé dotazníkové šetření jsem kontaktovala žáky ze Střední školy řemesel a služeb ve Strakonících.

4.3.1. Charakteristika zařízení

Střední škola řemesel a služeb je školou s více jak stoletou tradicí vzdělávání. V současné době je všeoborovou školou, poskytující vzdělávání žákům, kteří chtějí po

vyučení pracovat jako zaměstnanci ve sféře drobného, středního podnikání, popřípadě v budoucnu provozovat samostatnou živnost. Absolventi učebních oborů mají po vyučení možnost pokračovat v nástavbovém studiu a získat střední vzdělání s maturitou. Škola zajišťuje komplexní výuku v osmi technických oborech a v pěti oborech služeb. Součástí školy je domov mládeže a školní jídelna. Žáci školy se úspěšně zapojují do každodenního života města a celého regionu. Podílí se na zajišťování společenských a kulturních akcí – vernisáží, rautů, oslav. Střední škola řemesel a služeb je členem Hospodářské komory, Cechu Kovo, Asociace kuchařů a číšníků, Sdružení kadeřnic a kosmetiček ČR, Srazu autoopraven ČR a Sdružení aranžérů ČR. Na této střední škole jsou vyučovány tyto obory: Mechanik seřizovač, Zámečnický, Nástrojař, Obráběč kovů, Automechanik, Elektrikář, Zedník, Kuchař, Číšník, Aranžér, Kadeřník, Práce ve zdravotnických zařízeních. (<http://www.srsstrakonice.cz/charakteristika.htm>)

4.3.2. Technika výběru

Technika výběru žáků ze Střední školy řemesel a služeb ve Strakonících.

Při výběru žáků Střední školy řemesel a služeb ve Strakonících jsem použila techniku náhodného stratifikovaného výběru. Z interních počítačových seznamů jsem si vyhledala všechny žáky druhých ročníků studující v akademickém roce 2010/2011 na Střední škole řemesel a služeb ve Strakonících.

Základní soubor se skládal ze 107 žáků Střední školy řemesel a služeb. Z tohoto základního souboru jsem náhodným výběrem vybrala 75 % žáků druhých ročníků, věkové kategorie 16 – 18 let. Celkem jsem tedy oslovila 25 respondentů, kteří studují ve druhém ročníku učebního oboru Automechanik, 24 respondentů, kteří studují ve druhém ročníku učebního oboru Kadeřnice a 31 respondentů, kteří studují ve druhém ročníku učebního oboru Kuchař, Číšník ve Střední škole řemesel a služeb ve Strakonících.

Dotazníkovým šetřením jsem oslovila celkem 80 respondentů studujících v akademickém roce 2010/2011 druhý ročník na Střední škole řemesel a služeb ve Strakonících.

4.3.3. Předvýzkum a jeho organizace

Koncem ledna jsem nejprve o svém záměru provádět takovýto výzkum informovala své kolegy a některé z nich jsem požádala o spolupráci. Překvapila mě jejich kladná reakce a ochota spolupracovat. Shodli jsme se, že tuto problematiku je nutné řešit a nebrat na lehkou váhu. Práce se současnou mládeží není jednoduchá. Přístup dospívajících ke škole a k povinnostem je problematický. Chování ke spolužákům a pedagogům je nevhodné. Skutečností, že se chování u dospívajících stále zhoršuje si nelze nevíšimnout. Zajímavé jsou postřehy a zkušenosti starších kolegů, kteří je získali dlouholetou praxí. Celý svůj záměr týkající se šetření v této problematice jsem jim nastínila, požádala o spolupráci a možnost být přítomna někdy ve třídě při jejich výuce. Sbírala jsem potřebné informace o třídách, které osobně neznám, zjišťovala počty žáků, ochotu spolupracovat. Podle toho jsem se potom rozhodla, které třídy si zvolím pro svůj výzkum. Šetření jsem prováděla v rozmezí dvou měsíců. Koncem února jsem už měla nashromážděné nějaké informace a postřehy a také připravený dotazník. V předvýzkumu jsem rozdala deset zkušebních dotazníků. Po jejich vyhodnocení jsem usoudila, že by žáci neměli mít problém s jejich vyplněním. Součástí předvýzkumu, pro objektivnější posouzení dotazníkového šetření ještě provedla zúčastněná pozorování. Prováděla jsem je náhodně v rozmezí jednoho měsíce. Snažila jsem se pozorněji si všimnout chování žáků, obzvlášť u vytipovaných respondentů. Žáky jsem pozorovala o přestávkách, při vyučování, ve školní jídelně, při přesunech. Pozorněji jsem si všímala jejich chování, jak komunikují se spolužáky i s dospělými, nejen s pedagogy, ale i s nepedagogickými pracovníky ve škole (uklízečky, školník, kuchařky ve školní jídelně). Sledovala jsem, jak se liší jejich chování a reakce, kdy věděli o mé přítomnosti a naopak, když měli pocit, že jsou sami a nikdo na ně nedohlíží. Současně jsem požádala kolegy o jejich názory a postřehy. Ve všech vytipovaných třídách jsem

byla na náslechy v nějaké hodině. V chování žáků jsem pozorovala hlavně vulgární vyjadřování, urážky, nepřiměřeně výbušné jednání. To se projevovalo hlavně mezi nimi, ale tento způsob jednání používají i při komunikaci s některými vyučujícími. Nikdy jsem nepozorovala hrubé fyzické násilí nebo agresivní výbuchy vzteku. Mé postřehy byly velice zajímavé, všimla jsem si celé řady skutečností, které při běžných pracovních povinnostech často unikají. Překvapilo mě, že jsem mohla zaznamenat i řadu pozitivních a kladných reakcí v chování žáků, (v kolektivu jsou k sobě někteří ohleduplní, dokáží si vzájemně pomoci).

4.4. Výsledky a diskuze dotazníkového šetření „Problematika agresivity“

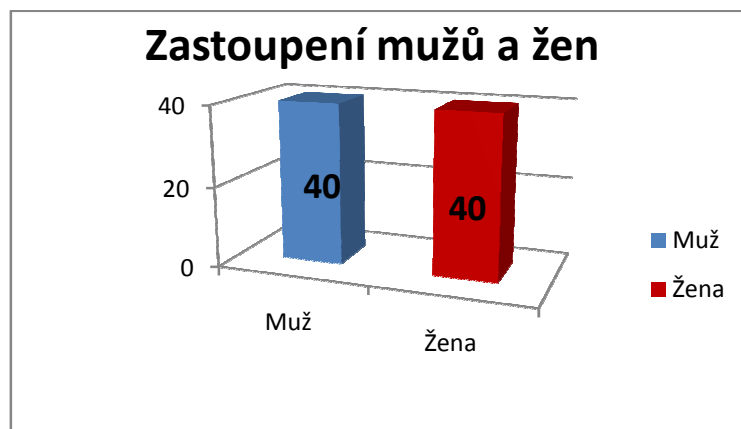
Nejprve jsem žákům podrobně vysvětlila zadání otázek, seznámila je s tím, jak mají označit odpovědi, pro které se rozhodnou a upozornila je na možnosti se samostatně vyjádřit u některých otázkách, kde si nevyberou z nabízených možností. Byla jsem ráda, že žáci měli dotazy, na které jsem jim odpovídala. Požádala jsem je o pravdivé a upřímné odpovědi. Upozornila je na skutečnost, že dotazník je anonymní. Překvapilo mě, jak žáci ochotně a svědomitě přistoupili k vyplnění dotazníku. Jakmile narazili při pročitání otázek na něco, čemu přesně nerozuměli, hned se ptali. Zaznamenala jsem ochotnou a vstřícnou spolupráci žáků. Velmi mě potěšilo, že hned po odevzdání vyplněných dotazníků se ptali, zda budou moci dozvědět výsledky tohoto šetření. Dále se zajímali o to, zda někdy v budoucnu budou moci vyplňovat podobný dotazník, protože je to bavilo. Když jsem po několika dnech se žáky hovořila o problematice agresivity, znovu jsme mluvili o dotaznících, vyjádřili zájem dozvědět se více informací. Získané informace ze všech druhů šetření jsem následně vyhodnocovala a porovnávala.

Dotazník je členěn do třech částí:

PRVNÍ ČÁST- IDENTIFIKAČNÍ ÚDAJE

Graf č.1: Pohlaví respondenta

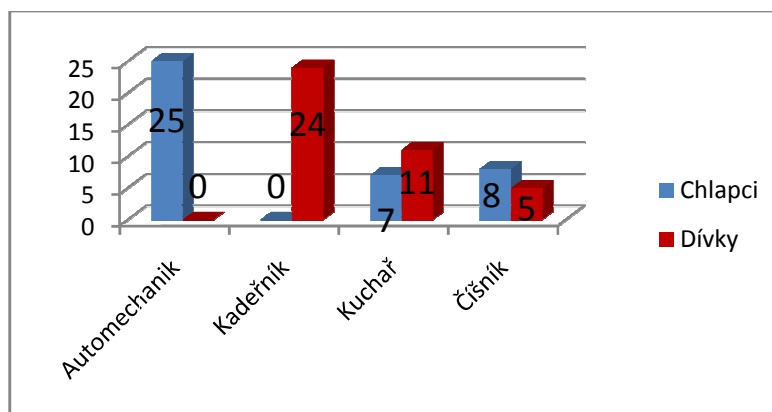
N = 80

Z výsledků je zřejmé, že dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 80 respondentů. Z toho 40 chlapců (50 %) a 40 dívek (50 %).

Graf č.2: Studijní obor

N = 80

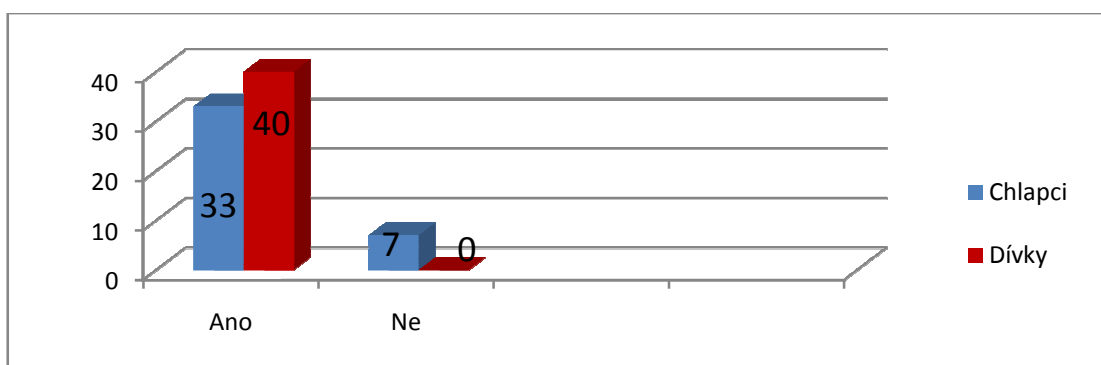

Po sečtení výsledků lze konstatovat, že odpovídalo 25 žáků (20 %) učebního oboru „Automechanik“, 24 (19,2 %) žáků učebního oboru „Kadeřník“, 18 žáků (14,4 %) učebního oboru „Kuchař“ a 13 (10,4 %) žáků učebního oboru „Číšník“. Celkem tedy odpovídalo 80 respondentů.

U učebního oboru „Automechanik“ odpovídalo 25 chlapců (62,5 %), žádná dívka. U učebního oboru „Kadeřník“ naopak odpovídalo pouze 24 dívek (60 %) a žádný chlapec. U učebního oboru „Kuchař“ odpovídalo 7 chlapců (17,5 %) a 11 dívek (27,5 %). U učebního oboru „Číšník“ odpovídalo 8 chlapců (20 %) a 5 dívek (12,5 %).

Graf č. 3: Myslíš si, že je důležité zabývat se problematikou agresivity?

N = 80

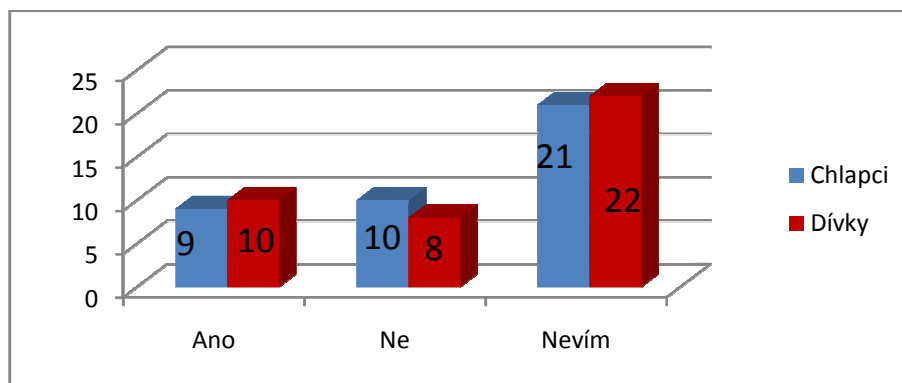

Odpovědi ukázaly, že celkem 73 dotazovaných žáků (91,25 %) se domnívá, že je důležité se zmíněnou problematikou zabývat. 7 žáků (8,75 %) je opačného názoru.

Odpověď „Ano“ označilo 33 chlapců (82,5 %) a 40 dívek (100 %). Odpověď „Ne“ označilo 7 chlapců (17,5 %) a žádná dívka.

Graf č.4: Domníváš se, že máš dostatečné množství informací o problematice agresivního chování?

N = 80

Odpověď „Ano“ označilo 19 (23,75 %) dotazovaných respondentů, odpověď „Ne“ označilo 18 (22,5 %) dotazovaných respondentů. Zbývajících 43 (53,75 %) dotazovaných, označilo odpověď „Nevím“.

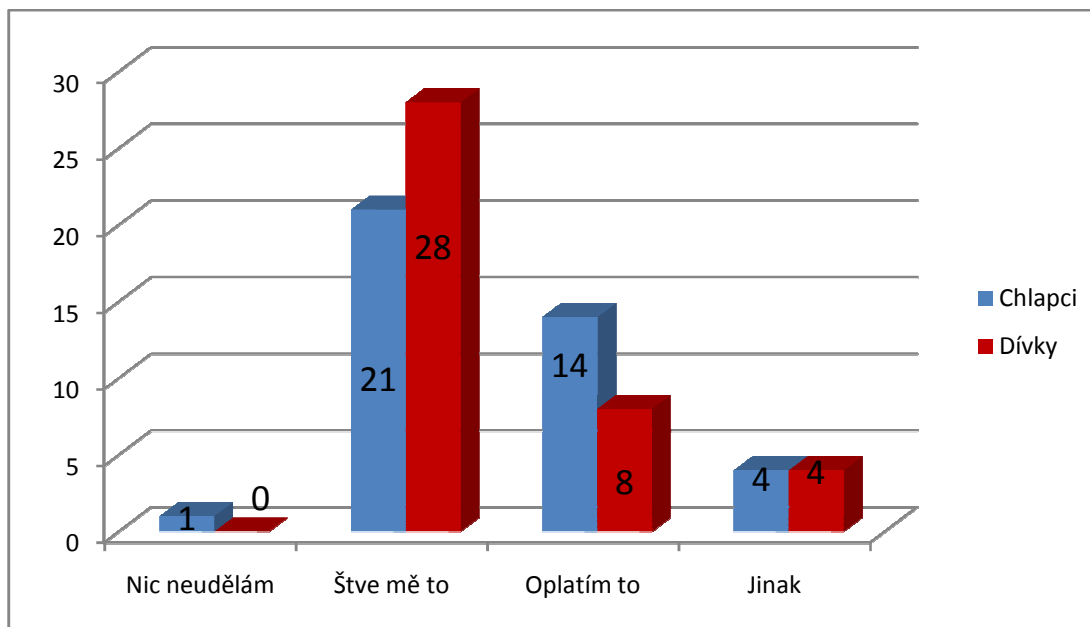
Odpověď „Ano“ označilo 9 chlapců (22,5 %) a 10 dívek (25 %). Odpověď „Ne“ označilo 10 chlapců (25 %) a 8 dívek (20 %). Odpověď „Nevím“ označilo 21 chlapců (52,5 %) a 22 dívek (55 %).

DRUHÁ ČÁST- REAKCE ŽÁKŮ V RŮZNÝCH SITUACÍCH

Tato část dotazníku je zaměřena na nejčastější reakce respondentů v běžných životních situacích. Podle této části jsem chtěla posoudit, jak často žáci reagují agresivně v nastíněných situacích a jestli jsou rozdíly v reakcích dívek a chlapců.

Graf č.5: Jak se zachováš, když máš pocit, že ti někdo ukřivdil?

N = 80

Odpověď „Nic neudělám“, označil 1 respondent (1,25 %). „Štve mě to“, označilo 49 respondentů (61,25 %). „Oplatím to“, označilo 22 respondentů (27,5 %). Jinak odpovědělo 8 respondentů, (10 %).

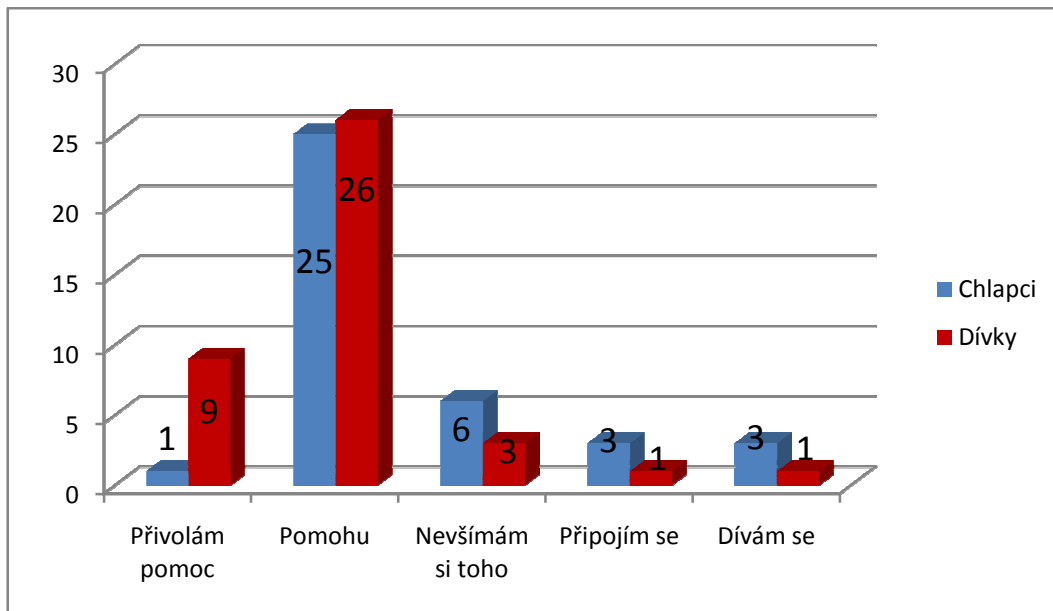
Odpověď „Nic neudělám“, označil 1 chlapec (2,5 %) a žádná dívka. „Štve mě to“, označilo 21 chlapců (52,5 %) a 28 dívek (70 %). „Oplatím to“, označilo 14 chlapců (35 %) a 8 dívek (20 %). Svoji verzi odpovědi využili 4 chlapci (10 %) a stejný počet dívek 4 (10 %).

Konkrétní odpovědi chlapců: „Pokusím se obhájit“. „Sprostě mu vynadám“. „Nějak to vyřeším“. „Budu se obhajovat“. Konkrétní odpovědi dívek: „Budu dotyčného ignorovat“. „Vysvětlím si to s ním, popřípadě oplatím“. „Promluvíme si, pokusím se vysvětlit situaci“. „Snažím se to řešit“.

Z odpovědí je zřejmé, že agresivněji v této nastíněné situaci by jednali chlapci.

Graf č.6: Jak se chováš, když vidíš, že někdo ubližuje druhému?

N = 80

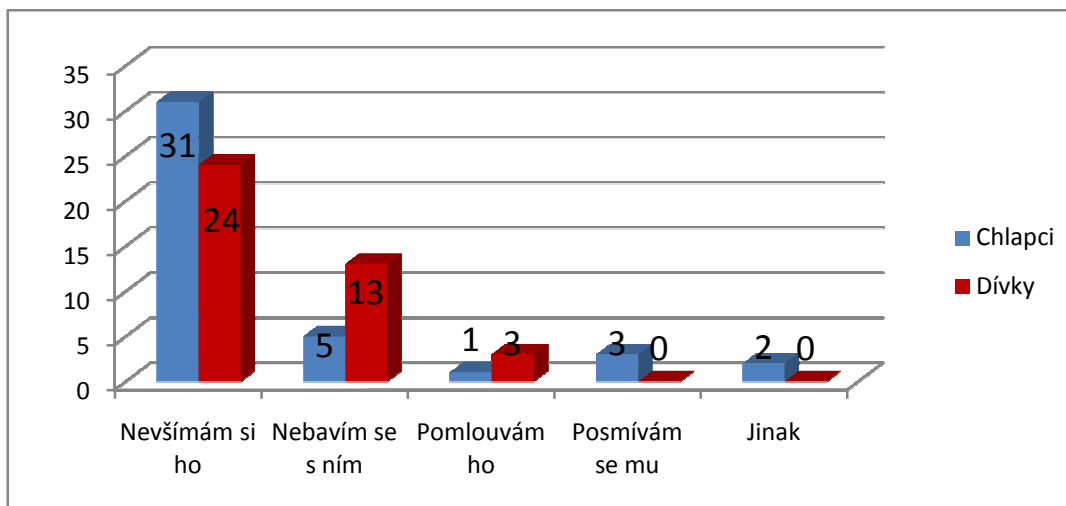
Z odpovědí na tuto otázku jsem chtěla zjistit, jak jsou respondenti ohleduplní a jak by se zachovali, když vidí, že je někomu ubližováno. Výsledky ukázaly, že odpověď „Přivolám pomoc“, označilo 10 respondentů (12,5 %). „Pomohu“, označilo 51 žáků (63,75 %). „Nevšímám si toho“, označilo 9 žáků (11,25 %). „Připojím se“, označili 4 žáci (5 %) a „Dívám se“, také 4 žáci (5 %).

„Přivolám pomoc“, odpověděl 1 chlapec (2,5 %), 9 dívek (22,5 %). „Pomohu“, označilo 25 chlapců (62,5 %) a 26 dívek (65 %). „Nevšímám si toho“, odpovědělo 6 chlapců (15 %) a 3 dívky (7,5 %). „Připojím se“, označili 3 chlapci (7,5 %) a 1 dívka (2,5 %). „Dívám se“, označili 3 chlapci (7,5 %) a 1 dívka (2,5 %).

Agresivní způsob jednání v této situaci se neobjevil ani u chlapců ani u dívek.

Graf č. 7: Jak se chováš ke spolužákovi/ spolužačce, který/ á je ti nesympatický/ á?

N = 80

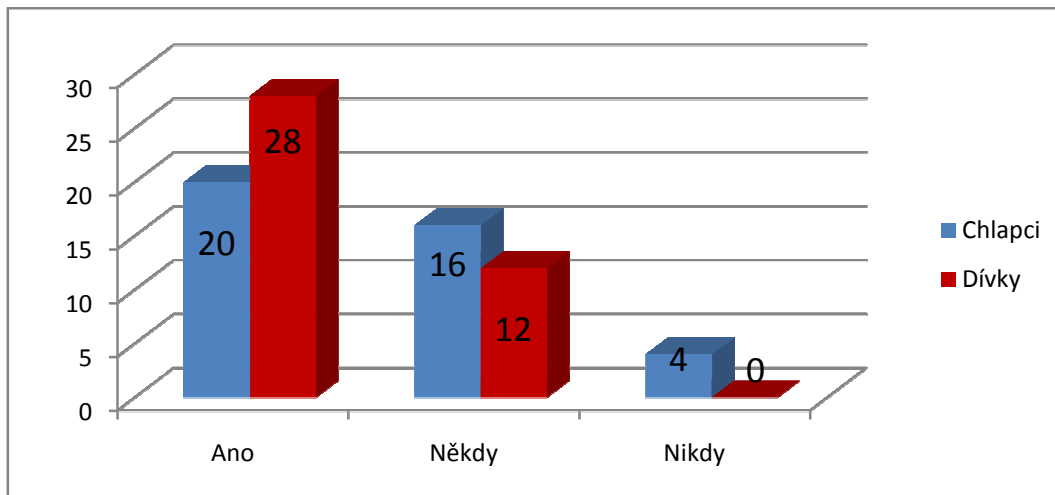
Odpovědi ukázaly, že 55 žáků (68,75 %) odpovědělo, „Nevšímám si ho“. „Nebavím se s ním“, odpovědělo 18 žáků (22,5 %). „Pomlouvám ho“, odpověděli 4 žáci (5 %). 3 žáci (3,75 %), odpověděli, „Posmívám se mu“. 2 žáci (2,5 %) uvedli, „Jinak“.

„Nevšímám si ho“, odpovědělo 31 chlapců (77,5 %) a 24 dívek (60 %). „Nebavím se s ním“, odpovědělo 5 chlapců (12,5 %) a 13 dívek (32,5). „Pomlouvám ho“, odpověděl 1 chlapec (2,5 %) a 3 dívky (7,5 %). „Posmívám se mu“, odpověděli 3 chlapci (7,5 %) a žádná dívka tuto odpověď nevyužila. Odpověď, „Jinak“ využili 2 chlapci (5 %) a žádná dívka.

Konkrétní odpovědi chlapců: „Chovám se stejně jako ke všem ostatním“. „Nedělám rozdíly“.

Graf č. 8: V rozčilení dokážu bouchnout dveřmi nebo něčím jiným.

N = 80

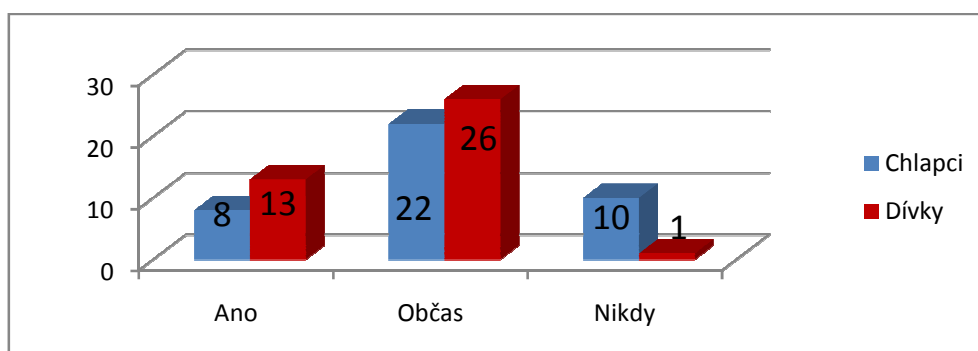
Odpověď „Ano“ označilo 48 žáků (60 %). Odpověď „Někdy“ označilo 28 žáků, (35 %). Překvapivé je, že odpověď „Nikdy“ označili 4 žáci, (5 %).

„Ano“, odpovědělo 20 chlapců (50 %) a 28 dívek (70 %). „Někdy“, odpovědělo 16 chlapců (40 %) a 12 dívek (30 %). „Nikdy“, odpověděli 4 chlapci (10 %).

Lze konstatovat, že 36 chlapců (45 %) a 40 dívek (50 %) v rozčilení reaguje agresivně. V tomto případě tedy agresivněji jednájí dívky.

Graf č. 9: Snadno vybuchnu i kvůli maličkostem.

N = 80

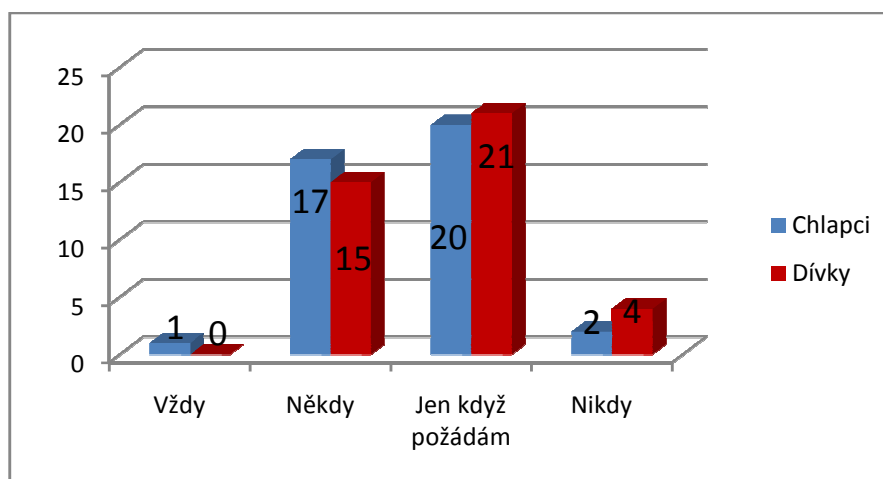
Odpověď „Ano“ označilo 21 respondentů (26,25 %). Odpověď „Občas“ označilo 48 respondentů (60 %). Odpověď „Nikdy“ uvedlo 11 respondentů (13,75 %).

Odpořed' „Ano“ oznařilo 8 chlapců (20 %) a 13 dıvek 32,5 %). Odpořed' „Občas“ oznařilo 22 chlapců (55 %) a 26 dıvek (65 %). Odpořed' „Nikdy“ oznařilo 10 chlapců (25 %) a 1 dıvka (2,5 %).

Výsledky této otázky ukázaly, že agresivněji reagují dıvky. Nejpatrnější rozdıl nastal u odpoředi nikdy, tu oznařilo 10 chlapců a pouze 1 dıvka.

Graf ř. 10: Kdyř spěchám, můžu ve frontě předběhnout ostatní.

N = 80

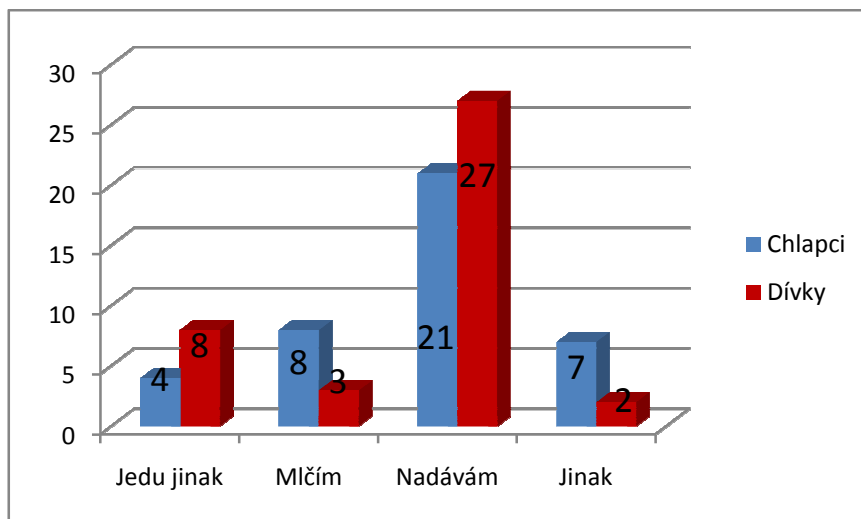
Odpořed' „Vřdy“ oznařil 1 řák, což (1,25 %). Odpořed' „Někdy“ oznařilo 32 řáků, (40 %). Odpořed' „Jen kdyř požádám“, oznařilo 41 řáků, (51,25 %). Odpořed' „Nikdy“ oznařilo 6 řáků, (7,5 %).

Variantu „Vřdy“ volil 1 chlapec (2,5 %) a řádná dıvka. Variantu „Někdy“ volilo 17 chlapců (42,5 %) a 15 dıvek (37,5 %). Variantu „Jen kdyř požádám“, volilo 20 chlapců (50 %) a 21 dıvek (52,5 %). Variantu „Nikdy“ volili 2 chlapci (5 %) a 4 dıvky (10 %).

Vyhodnocení ukázalo, že polovina dotazovaných chlapců a dıvek požádá v takovémto případě o dovolení, což je v souladu s normami slušného chování.

Graf č. 11: Jsi v autě, které uvízlo v koloně, jak zareaguješ?

N = 80

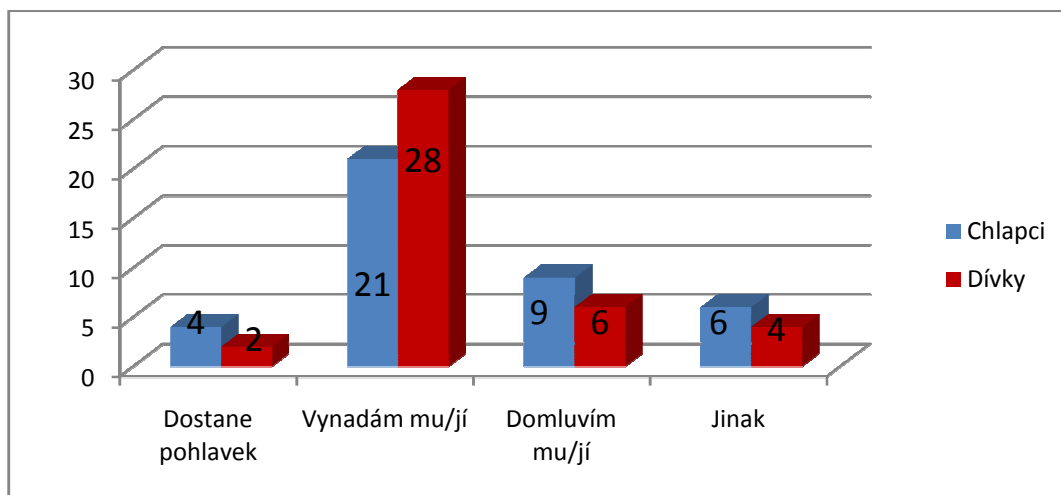
Odověď „Jedu jinak“, zvolilo 12 respondentů (15 %). Odověď „Mlčím“, zvolilo 11 respondentů (13,75 %). „Nadávám“, označilo 48 dotazovaných (60 %). Možnost „Jinak“ využilo 9 dotazovaných (11,25 %).

„Jedu jinak“, označili 4 chlapci (10 %) a 8 dívek (20 %). „Mlčím“, označilo 8 chlapců (20 %) a 3 dívky (7,5 %). „Nadávám“, označilo 21 chlapců (52,5 %) a 27 dívek (67,5 %). Možnost „Jinak“ využilo 7 chlapců (17,5 %) a 2 dívky (5 %).

Konkrétní odovědi chlapců: „To je pech, hovořím o tom, proč kolona vznikla“. „Vzteším se“. „Když pospíchám, nadávám, jinak jsem v klidu“. „Poslouchám rádio“. „Zapnu si nahlas rádio“. „Představuji si něco hezkého“. „Podle toho kam jedu, do školy nespěchám“. Konkrétní odovědi dívek: „Projdu se, když je to možné“. „Vyndám si svačinu a zapálím si“. Výsledky ukázaly, že agresivněji by reagovaly dívky.

Graf č. 12: Vidíš, jak ti cizí kluk/ holka bere limonádu, kterou sis právě koupil/a.

N = 80

Odpověď „Dostane pohlavek“, označilo 6 žáků, (7,5 %). Odpověď „Vynadám mu/jí“, použilo 49 žáků (61,25 %). Odpověď „Domluvímu/jí“, použilo 15 žáků (18,75 %). Odpověď „Jinak“, uvedlo 10 žáků (12,5 %).

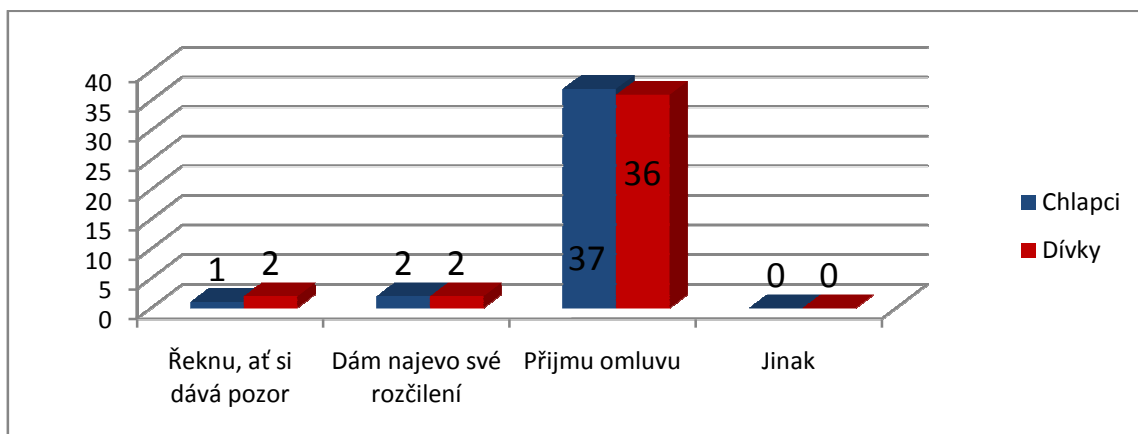
„Dostane pohlavek“, uvedli 4 chlapci (10 %) a 2 dívky (5 %). „Vynadám mu/jí“, uvedlo 21 chlapců (52,5 %) a 28 dívek (70 %). „Domluvímu/jí“, uvedlo 9 chlapců (22,5 %) a 6 dívek (15 %). Možnost „Jinak“ využilo 6 chlapců (15 %) a 4 dívky (10 %).

Konkrétní odpovědi chlapců: „Zbiju ho jak psa“. „Dostane pěstí“. „Jak kdy“. „Vezmu si svoji limonádu zpět“. „Zmlátím ho“. „Okamžitě si ji vezmu zpět a odejdu“. Konkrétní odpovědi dívek: „Zeptám se ho/jí, jestli mu/jí to přijde normální“. „V klidu mu vysvětlím, že limonáda je moje“. „Pokud je to kamarád, sejdem se na kožním“. „Vysvětlím dotyčnému, že se to nedělá“.

Více jak polovina dívek i chlapců by v tomto případě holce/klukovi vynadali, což je mírnější forma agrese. Pohlavek by dotyčnému dalo 2 krát více chlapců než dívek. Z konkrétních odpovědí je zřejmé, že agresivněji reagují chlapci.

Graf č.13: V autobuse ti spolucestující šlápl na nohu a hned se omluvil. Jak zareaguješ?

N = 80

Odpoověď „Řeknu, ať si dává pozor“, zvolili 3 dotazovaní (3,75 %). Odpoověď „Dám najevo své rozčilení“, zvolili 4 dotazovaní (5 %). „Přijmu omluvu“, zvolilo 73 dotazovaných (91,25 %). Nikdo z dotazovaných v tomto případě nevedl variantu „Jinak“.

Možnost „Řeknu, ať si dává pozor“, volil 1 chlapec (2,5 %) a 2 dívky (5 %). „Dám najevo své rozčilení“, volili 2 chlapci (5 %) a 2 dívky (5 %). „Přijmu omluvu“, tuto možnost volilo 37 chlapců (92,5 %) a 36 dívek (90 %).

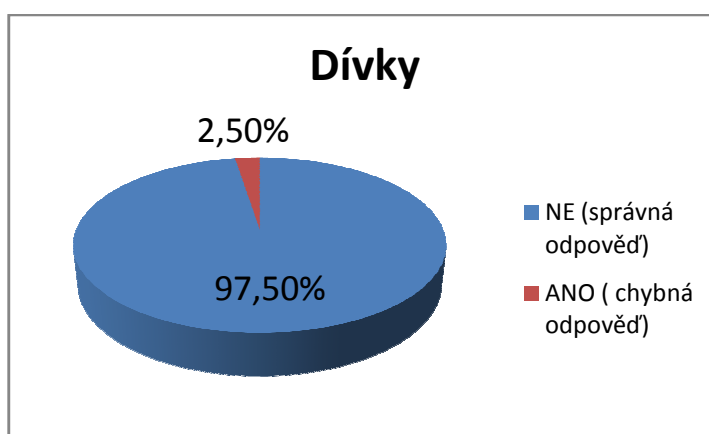
Z odpoovědí u této otázky jsem byla mile překvapena, protože téměř všichni dotazovaní, jak chlapci, tak dívky by přijali omluvu, což je situaci adekvátní reakce, ve smyslu pravidel slušného jednání. Výsledky co se týče pohlaví respondentů, byly velmi vyrovnané.

TŘETÍ ČÁST- ROZHODNUTÍ O PRAVDIVOSTI TVRZENÍ

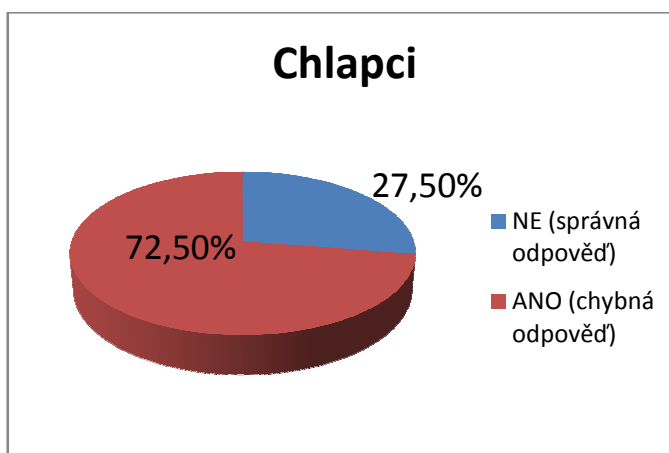
Tato část obsahuje tvrzení k dané problematice. Žáci měli rozhodnout o pravdivosti tvrzení. U posledních dvou tvrzení měli uvést, v jaké podobě se agresivita v daném případě může objevit. V této poslední části dotazníku bylo mým cílem zjistit, jak jsou žáci o dané problematice informováni. Dala jsem na výběr odpovědi ANO/ NE.

Graf č. 14: Agresivita se projevuje pouze fyzickým napadením.

N = 40

N = 40

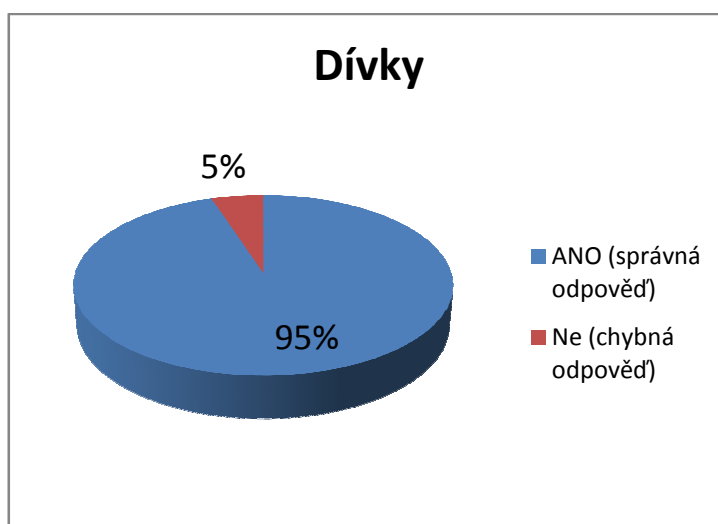

Správnou odpověď „NE“, označilo 50 respondentů (62,5 %). Z toho 39 dívek (97,5 %) a 11 chlapců (27,5 %).

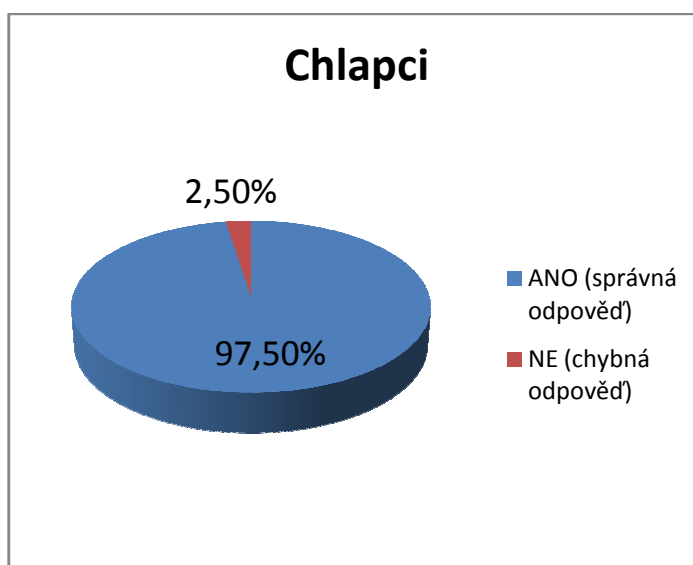
Chybnou odpověď „ANO“, označilo 30 respondentů (37,5 %). Z toho chybně odpověděla 1 dívka (2,5 %) a 29 chlapců (72,5 %).

Graf č. 15: Je možné slovní útok považovat za agresi?

N = 40

N = 40

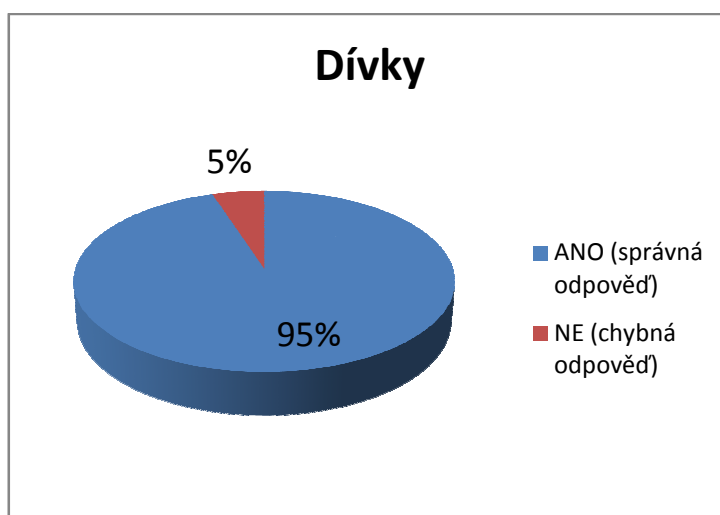

Správnou odpověď „ANO“ v tomto případě označilo 77 respondentů (96,25 %). Správně odpovědělo 38 dívek (95 %) a 39 chlapců (97,5 %).

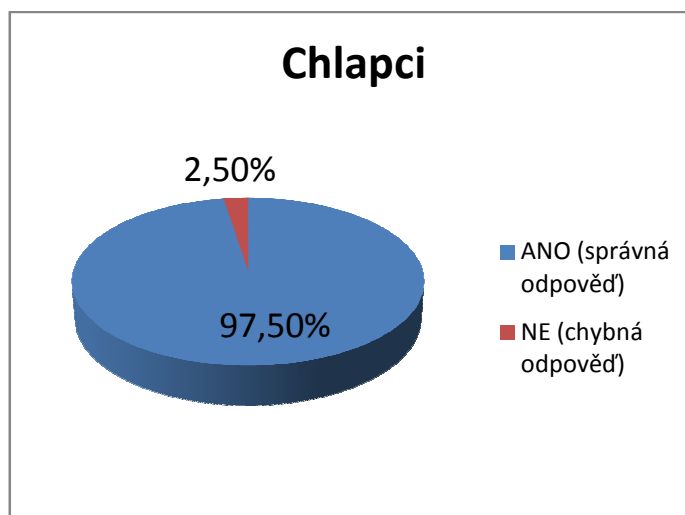
Chybnou odpověď „NE“ označili 3 dotazovaní (3,75 %). Chybně odpověděly 2 dívky (50%) a 1 chlapec (2,5 %).

Graf č. 16: Může agresivní chování přerůst v šikanu?

N = 40

N = 40

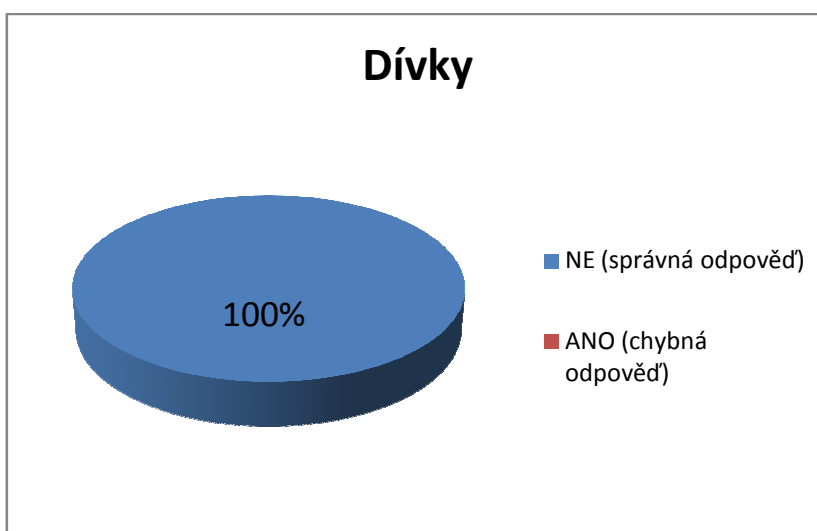

Správnou odpověď „ANO“ označilo 77 žáků (96,25 %). Správně odpovídalo 38 dívek (95 %) a 39 chlapců (97,5 %). Chybnou odpověď „NE“ označili 3 žáci (3,75 %). Chybně odpověděl 1 chlapec (2,5 %) a 2 dívky (5 %).

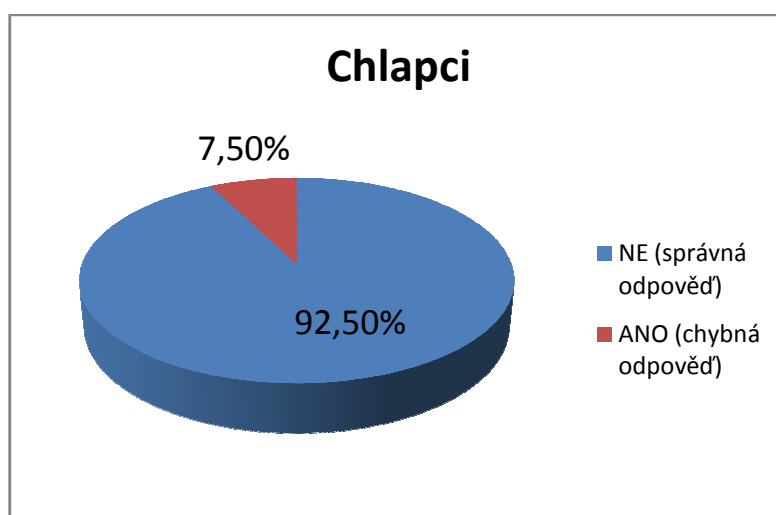
Z výsledků lze konstatovat, že většina chlapců a dívek si uvědomuje nebezpečnost agresivního chování a jeho následky.

Graf č. 17: Projevy agresivity lze vidět jen u mužského pohlaví.

N = 40

N = 40

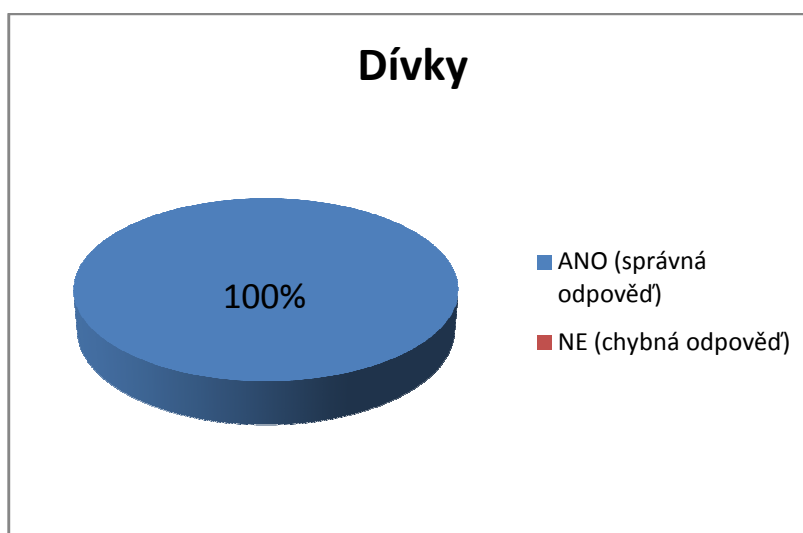

Správnou odpověď „NE“, označilo 77 dotazovaných (96,25 %). Všech 40 dotazovaných dívek (100 %) odpovídalo správně, u chlapců se objevilo 37 (92,5 %)

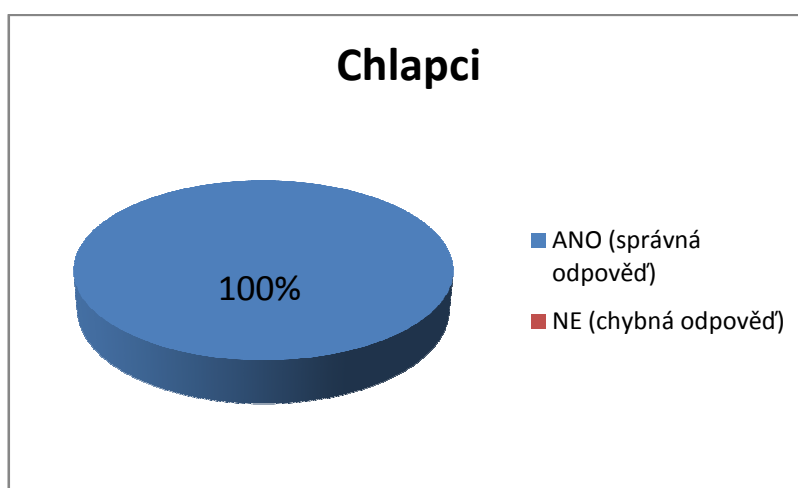
správných odpovědí. Jen 3 chlapci (7,5 %) se domnívají, že agresivní chování je možné pozorovat jen u mužů.

Graf č. 18: Může mít agresivní jednání jedince vliv na ostatní?

N = 40

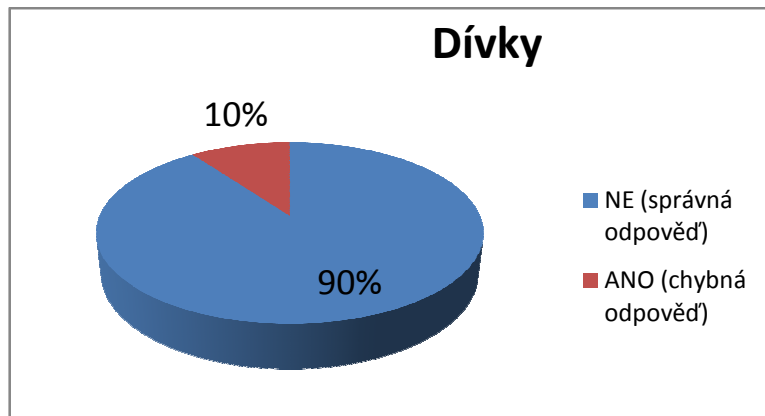
N = 40

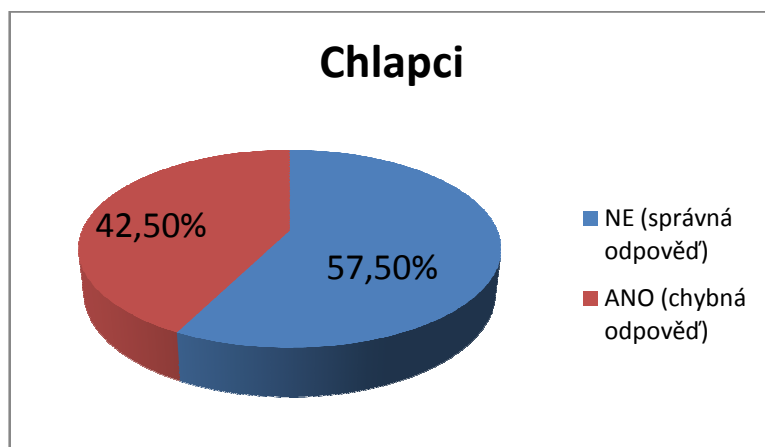
U tohoto tvrzení všech 80 dotazovaných (100 %), označilo správnou odpověď „ANO“. Všichni dotazovaní se tedy domnívají, že agresivní chování má vliv na ostatní.

Graf č. 19: Je správné radit dítěti, aby oplatilo pohlevelk od kamaráda?

N = 40

N = 40

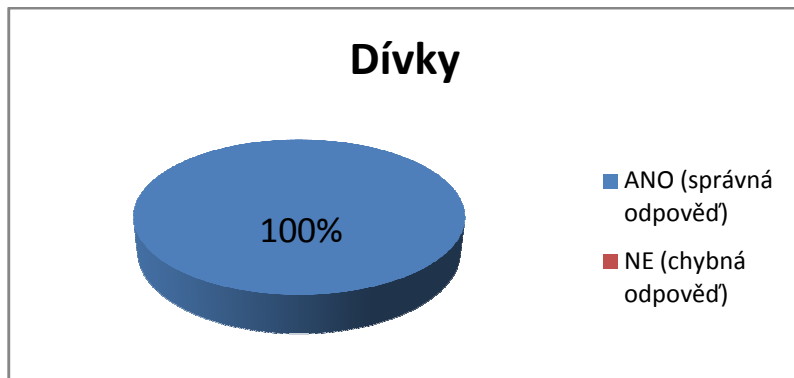

Správnou odpověď „NE“, v tomto případě označilo 59 dotazovaných (73,75 %). Správnou odpověď označilo 23 chlapců (57,5 %). U dívek se správná odpověď objevila 36 krát (90 %).

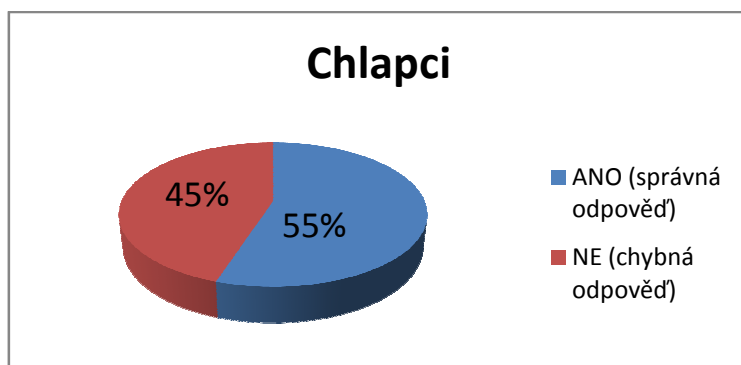
Odpověď „ANO“, označilo 21 dotazovaných (26,25 %). Chybně odpovídalo 17 chlapců (42,5 %) a 4 dívky (10 %).

Graf č. 20: Může se agrese projevit v rodině?

N = 40

N = 40

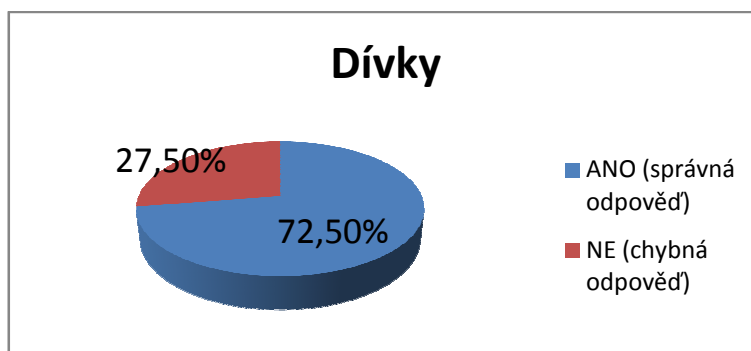
Správnou odpověď „ANO“, označilo 62 (77,5 %). Všechny 40 (100 %) dívky odpovídalo správně, u chlapců se správná odpověď objevila ve 22 (55 %) případech. U tohoto tvrzení měli respondenti uvést, v jaké podobě se agresivita v rodině může projevit. I když všech 40 (100 %) dotazovaných dívek označilo správnou odpověď, že se agresivita v rodině může objevit, jen 7 (17,5 %) z nich, dokázalo uvést konkrétní odpověď. Chlapců odpovědělo správně 22 (55 %), ale s uvedením příkladu měli stejný problém jako dívky. Po vyhodnocení jejich odpovědí pouze 3 (7,5 %) udali konkrétní odpověď.

Konkrétní odpovědi dívek: „Rodinné hádky“. „Nadávání“. „Znásilnění, týrání“. „Domácí násilí“. „Psychické nebo fyzické týrání“. „Házení věcmi, hádky, bití dětí“.

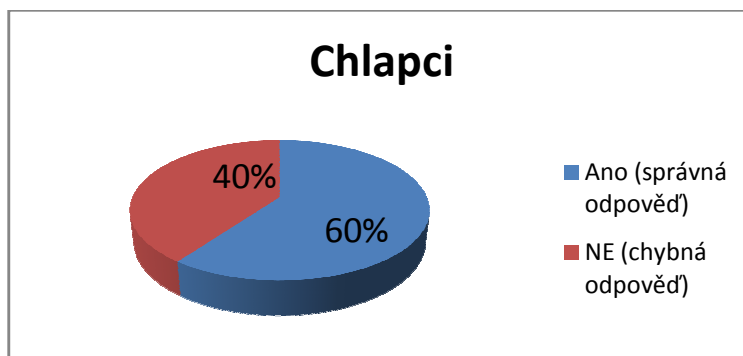
„Rodič si vybíjí vztek na dítěti“. Konkrétní odpovědi chlapců: „Ponižování dětí nebo dospělých“. „Znásilnění“. „Nadávání, ponižování“.

Graf č. 21: Mohou se objevovat projevy agresivity k sobě samému?

N = 40

N = 40

U posledního tvrzení, které bylo nastaveno stejně jako předchozí, měli žáci stejný problém. Správnou odpověď „ANO“, označilo 53 žáků (66,25 %). U 29 (72,5 %) dívek, které označily správnou odpověď, pouze 6 (15 %) uvedlo konkrétní odpověď. 24 (60 %) chlapců označilo správnou odpověď, ale jen 5 (12,5 %) z nich dokázalo uvést konkrétní odpověď.

Chybnou odpověď „NE“ uvedlo 27 dotazovaných (33,75 %). Dívek odpovědělo chybně 11 (2,5 %) a chlapců 16 (40 %).

Konkrétní odpovědi dívek: Ve všech 6 případech dívky uvedly „Sebepoškozování“. Konkrétní odpovědi chlapců: „Řezání se“. „Sebeubližování“. V dalších třech případech chlapci uvedli „Sebepoškozování“.

4.5. Zhodnocení stanovených hypotéz

Hypotéza číslo 1: 25 % žáků je informováno o problematice agresivity. Provedeným šetřením a vyhodnocením dotazníku, je zřejmé, že stanovená hypotéza týkající se informovanosti žáků o problematice agresivity se nepotvrdila. Výsledky dotazníkového šetření ukázaly, že povědomí žáků o této problematice je výrazněji vyšší, než byl můj odhad. Celková informovanost všech respondentů činí 71,25 %. Informovanost dívek činí 76%, u chlapců o něco méně 67 %. Tato čísla byla zjištěna po vyhodnocení dotazníku. Odpovědi v dotazníku ukázaly, že informovanost žáků je poměrně vysoká. Na tomto výsledku se podílely hlavně otázky, kde žáci vybírali jen z odpovědí ANO, NE. Pokud byla otázka otevřená a oni měli uvést konkrétní příklad, měli problém. Konkrétní příklady uvedlo jen 12,5 % žáků, tedy 87,5 % žáků nedokázalo konkrétní příklad uvést. Stejný postřeh jsem zaznamenala i při jejich pozorování, když jsem se v případě nějakého jejich negativního chování ptala, zda mají pocit, že reagují agresivně, obvykle tvrdili, že ne. Z toho jsem nabyla dojmu, že jen těžko mohu tuto skutečnost objektivně posoudit. Je možné, že nabízená tvrzení v dotazníku byla příliš jasná, nebo mnozí správnou odpověď jen odhadovali.

Hypotéza číslo 2: Projevy agresivity u dnešní dospívající mládeže je možné nalézt u 70 % dospívajících. Tato hypotéza se opět nepotvrdila. Můj odhad byl příliš vysoký. Hypotéza se nepotvrdila. Šetření ukázalo, že agresivně v nastíněných situacích v druhé části dotazníku by reagovalo 48,75 % všech respondentů. Konkrétně 52 % dívek a 45 % chlapců. Výsledky jsou překvapivé v tom, že dívky častěji reagují agresivněji než chlapci. Cíleným pozorováním žáků v různých situacích, mohu konstatovat, že agresivní projevy lze pozorovat u chlapců i dívek, záleží na situaci a momentální jejich náladě. U chlapců i dívek, jsem zaznamenala při pozorování hlavně agresivitu projevovanou

prostřednictvím nadávek a vulgárností. U chlapců se někdy také objevila agresivita v podobě fyzického násilí mezi nimi.

Hypotéza číslo 3: U dospívajících chlapců se objevují projevy agresivního chování 10 krát častěji než u dospívajících dívek. Ani tato hypotéza se dotazníkovým šetřením nepotvrdila. Z dotazníků je zřejmé, že agresivněji se chovají dívky. Při posouzení této problematiky je nutné vzít v potaz, že agresivita má různé druhy a může se projevovat různými způsoby. Některé projevy agresivního chování jsou typické spíše u chlapců, u dívek se objevují méně a naopak. Dívky se mezi sebou více dohadují, jsou vulgárnější. U chlapců je zase možné vyzorovat více fyzických projevů agresivity v jejich jednání. Z dotazníku vyplývá, že agresivněji se chovají dívky, ale při pozorování ve škole agresivněji jednali chlapci.

4.6. Využití výsledků, doporučení

V současnosti se stále hovoří o prevenci sociálně patologického chování, která je zaměřená na různé oblasti, obzvláště na drogovou problematiku a šikanu. Často se však přehlíží nevhodné, vulgární chování u dospívající mládeže, ale i u dětí mladšího věku. Toto chování se postupně stává jakousi normou ve společnosti. Zmíněné projevy přestávají být ojedinělé, ale naopak normální. Někdy, se může jednat o chování, kterým se mladý jedinec jen předvádí před svými vrstevníky. Bohužel však přibývá případů, kdy se projevy agresivního chování stupňují a stávají se nebezpečnými pro společnost.

Během svého výzkumu, který jsem prováděla formou dotazníkového šetření a pozorováním žáků, jsem nabyla dojmu, že by žákům mělo být častěji připomínáno, jak se mají chovat, co je v jejich jednání nevhodné, nebezpečné a proč. Nesmí se však jen zakazovat a říkat co dělají špatně, ale především je nutné jim říkat, proč je to špatné, a jak to mají dělat, aby to bylo správně. Škola nemá jen funkci vzdělávací, ale také funkci výchovnou. Důležité je, nepřehlížet jejich negativní projevy, ale naopak snažit se toto jednání řešit. Informovanost žáků o problematice je nedostačující, většinou jen

povrchní. Tato skutečnost se potvrdila, když žáci nedokázali uvádět konkrétní příklady. Zaznamenala jsem z jejich strany, ale ochotu spolupracovat a zájem dozvědět se nové informace. Této skutečnosti je třeba využít a snažit se jejich zájem podpořit. V boji proti agresivitě ve školním prostředí je důležité, aby byl učitel pro žáka autoritou. Jako preventivní opatření proti agresivitě dětí ve školním prostředí může sloužit např. pochvala a povzbuzení ze strany učitele, nebo snaha včlenit učení sociálního jednání do běžné výuky. Do řešení problematiky agresivity je nutné zapojení všech pedagogických pracovníků, nejen učitelů, ale také vychovatelů, výchovných poradců, asistentů, školních psychologů.

Doporučuji, aby se škola více zaměřila na prevenci sociálně patologického chování žáků. Vyučující a ostatní pedagogičtí pracovníci, aby se více zajímali o problematiku agresivního jednání žáků, byli více důslední při řešení problémů spojených s nevhodným a agresivním chováním. Získávali nové zkušenosti a dále se vzdělávali, aktivně se zúčastňovali školení a přednášek. V předmětech, kde je prostor pro diskusi, zařazovat témata zaměřená na agresivitu. V rámci získávání a rozvoje sociálních dovedností žáků, více probírat konkrétní situace a příběhy, např. v rámci dramatické výchovy. Snažit se více spolupracovat s rodiči žáků, řešit s nimi výchovné a kázeňské problémy jejich dětí.

Závěr

Téma agresivity jsem si pro svoji bakalářskou práci zvolila proto, že se s ní setkáváme stále častěji a téměř všude. Agresivita je velmi rozsáhlá, může mít celou řadu příčin, nabývat různých forem, které se navzájem prolínají. Proto, abychom dokázali agresivitě předcházet nebo proti ní bojovat, je nutné vědět, co to vůbec agresivita je, proč vzniká, jak se projevuje a jak je nutné postupovat, chceme li její projevy zmírnit nebo odstranit. Příčin agresivity je mnoho. Každý máme určité vrozené předpoklady k agresivnímu jednání, tyto předpoklady nemůžeme odstranit, ale výrazně ovlivnit prostřednictvím výchovy. Velký vliv na projevy agresivity má veškeré okolní prostředí, které jedince obklopuje, a se kterým přijde dítě do kontaktu. Působí na něj z velké míry prostředí rodiny, ve které je dítě vychováváno. Nezanedbatelné je také školní prostředí, ve kterém dítě tráví velké množství času. Navazuje vztahy se spolužáky i s učiteli. Získává nové dovednosti, vědomosti, informace. V pozdějším věku mají výrazný vliv na osobnost dítěte vrstevníci, se kterými se dítě pravidelně schází, společně si vytváří nějaký obraz chování, vystupování, sjednocují si různé názory. Všechny tyto podstatné skutečnosti jsem se snažila objasnit ve své teoretické části práce. Zaměřovala jsem se na správné postupy, na to jak by mělo být dítě vychováváno, čeho bychom se měli vyvarovat a naopak co podporovat.

Po pečlivé přípravě jsem prováděla výzkum kvantitativní dotazníkovou metodou spojenou s pozorováním. Pro svůj výzkum jsem oslovila celkem osmdesát respondentů ze Střední školy řemesel a služeb ve Strakoniciích. Při jejich výběru jsem použila techniku náhodného stratifikovaného výběru. Pro praktickou část jsem si stanovila tři cíle, kterých jsem se snažila svým výzkumem dosáhnout. Věnovala jsem se popisu zkoumaného zařízení, způsobu získávání, zpracování a vyhodnocení získaných dat. Stanovila jsem si tři hypotézy, které se výzkumem nepotvrdily. Potěšující je pro mě fakt, že se nepotvrdily mé odhady, co se týče agresivních projevů u dnešní dospívající mládeže. Využitelnost mé bakalářské práce vidím zejména ve vztahu k pedagogům, jak jednat se žáky, jak bojovat proti agresivitě ve školním prostředí. Ve vztahu

k výchovným poradcům, jak preventivně na žáky působit a ve vztahu k rodičům, být důslední ve výchově, vytvářet dětem zázemí a pocit jistoty.

Použitá literatura

1. ANTIER, M. *Agresivita dětí*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. 104 s. ISBN 80- 7178-808-2
2. BOURCET, S., GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě...* 1.vyd. Praha: Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80- 00-01552-8
3. ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. 204 s. ISBN 80-902614-1-8
4. HÁJEK, K. *Práce s emocemi pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 119 s. ISBN 80-7367-107-7
5. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X
6. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů. O špatných lidech, skupinové hlouposti a uchvácené moci*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1996. 303 s. ISBN 80-901776-8-9
7. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5
8. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1986.
9. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997. 187 s. ISBN 80- 7169-587-4
10. MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 335 s. ISBN 80-04-24526-9
11. NOVÁK, T., CAPPONI, V. *Sám proti agresí*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1996. 128 s. ISBN 80-7169-253-0
12. SOVÁK, M. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jihočany: Nakladatelství H&H, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5
13. SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. 1. vyd. Praha: Eurounion, 1996. 134 s. ISBN 80-85858-30-4

14. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8
15. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 444 s. ISBN 80-7178-214-9
16. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. přepr. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8

Internetové zdroje

Střední škola řemesel a služeb Strakonice: Charakteristika školy. [on-line] cit. 15-05-2011, dostupné z:

<http://www.srsstrakonice.cz/charakteristika.htm>

Seznam grafů

Graf č. 1: Pohlaví respondenta

Graf č. 2: Studijní obor

Graf č. 3: Myslíš si, že je důležité zabývat se problematikou agresivity?

Graf č. 4: Domníváš se, že máš dostatečné množství informací o problematice agresivního chování?

Graf č. 5: Jak se zachováš, když máš pocit, že ti někdo ukřivdil?

Graf č. 6: Jak se zachováš, když máš pocit, že někdo ubližuje druhému?

Graf č. 7: Jak se chováš ke spolužákovi / spolužačce, který / á je ti nesympatický / á ?

Graf č. 8: V rozčilení dokážu bouchnout dveřmi nebo něčím jiným.

Graf č. 9: Snadno vybuchnu i kvůli maličkostem.

Graf č. 10: Když spěchám, můžu ve frontě předběhnout ostatní.

Graf č. 11: Jsi v autě, které uvízlo v koloně, jak zareaguješ?

Graf č. 12: Vidíš, jak ti cizí kluk / holka bere limonádu, kterou sis právě koupil / a.

Graf č. 13: V autobuse ti spolucestující šlápl na nohu a hned se omluvil.

Graf č. 14: Agresivita se projevuje pouze fyzickým napadením.

Graf č. 15: Je možné slovní útok považovat za agresi?

Graf č. 16: Může agresivní chování přerůst v šikanu?

Graf č. 17: Projevy agresivity lze vidět jen u mužského pohlaví.

Graf č. 18: Může mít agresivní jednání jedince vliv na ostatní?

Graf č. 19: Je správné radit dítěti, aby oplatilo pohlavek od kamaráda?

Graf č. 20: Může se agrese projevit v rodině?

Graf č. 21: Mohou se objevovat projevy agresivity k sobě samému?

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník- Problematika agresivity

Příloha č. 2: Ukázka vyplněného dotazník

Příloha č.1: Dotazník - Problematika agresivity

Dotazník

Problematika agresivity

Vážený studente/ studentko.

Dotazník, který máš v ruce, se týká problematiky agresivního chování a slouží jako podklad pro praktickou část bakalářské práce. Dotazník je anonymní a veškeré získané informace budou sloužit pouze pro účely zmiňované práce. Pro co nejpřesnější vyhodnocení dotazníku prosím o samostatné vyplnění všech otázek. Děkuji za spolupráci, Petra Turková.

Základní identifikační údaje:

1. **Pohlaví** žena muž
2. **Studijní obor** Kadeřník/ Kadeřnice Automechanik
 Kuchař/ Kuchařka Číšník/ Servírka
3. **Myslíš si, že je důležité zabývat se problematikou agresivity?**
Ano Ne
4. **Domníváš se, že máš dostatečné množství informací o problematice agresivního chování?**
 Ano Ne Nevím

V odpovědích na tyto otázky označte, jak v takových situacích nejčastěji zareagujete:

5. **Jak se zachováš, když máš pocit, že ti někdo ukřivdil?**

- Nic neudělám Štve mě to Oplatím to Jinak, uveď jak.....

.....

6. Jak se zachováš, když vidíš, že někdo ubližuje druhému?

- Přivolám pomoc Pomohu Nevšímám si toho Připojím se
Dívám se

7. Jak se chováš ke spolužákovi/ spolužačce, který/ á je ti nesympatický/ á?

- Nevšímám si ho Nebavím se s ním Pomlouvám ho Posmívám se
mu Jinak, uveď jak.....

8. V rozčilení dokážu bouchnout dveřmi nebo něčím jiným.

- Ano Někdy Nikdy

9. Snadno vybuchnu i kvůli maličkostem

- Ano Občas Nikdy se mi to nestává

10. Když spěchám, můžu ve frontě předběhnout ostatní.

- Vždy Někdy Jen když požádám a je mi vyhověno Nikdy

11. Jsi v autě, které uvízlo v koloně, jak zareaguješ? Nadávám

Řeknu: Příště jedu jinak Mlčím Jinak, uveď
jak.....

12. Vidíš, jak ti cizí kluk/ holka bere limonádu, kterou sis právě koupil/ a.

Dostane pohlavek Vynadám mu/ jí Domluvímu/ jí Jinak, uveď jak.....

13. V autobuse ti spolucestující šlápl na nohu a hned se omluvil.

Řekneš, ať si dává pozor Dám mu najevo své rozčilení Přijmu omluvu

Jinak, uveď jak.....

Rozhodni o pravdivosti těchto tvrzení:

Agresivita se projevuje pouze fyzickým napadením. Ano Ne

Je možné slovní útok považovat za agresi? Ano Ne

Může agresivní chování přerůst v šikanu? Ano Ne

Projevy agresivity lze vidět jen u mužského pohlaví. Ano Ne

Může mít agresivní jednání jedince vliv na ostatní? Ano Ne

Je správné radit dítěti, aby oplatilo pohlavek od kamaráda. Ano Ne

Může se agrese projevit v rodině? Ano Ne

Pokud ano, uveď v jaké podobě.....

Mohou se objevovat projevy agresivity k sobě samému? Ano Ne

Pokud ano, uveď v jaké podobě.....

Příloha č. 2: Ukázka vyplněného dotazníku

Dotazník

Problematika agresivity

Vážený studente/ studentko.

Dotazník, který máš v ruce, se týká problematiky agresivního chování a slouží jako podklad pro praktickou část bakalářské práce. Dotazník je anonymní a veškeré získané informace budou sloužit pouze pro účely zmiňované práce. Pro co nejpřesnější vyhodnocení dotazníku prosím o samostatné vyplnění všech otázek. Děkuji za spolupráci, Petra Turková.

Základní identifikační údaje:

1. **Pohlaví** žena muž
2. **Studijní obor** Kadeřník/ Kadeřnice Automechanik
 Kuchař/ Kuchařka Číšník/ Servírka
3. **Myslíš si, že je důležité zabývat se problematikou agresivity?** Ano Ne
4. **Domníváš se, že máš dostatečné množství informací o problematice agresivního chování?**
 Ano Ne Nevím

V odpovědích na tyto otázky označte, jak v takových situacích nejčastěji zareagujete:

5. **Jak se zachováš, když máš pocit, že ti někdo ukřivdil?**
 Nic neudělám Štve mě to Oplatím to Jinak, uveď jak.....
.....
  6. **Jak se zachováš, když vidíš, že někdo ubližuje druhému?**
 Přivolám pomoc Pomohu Nevšímám si toho Připojím se Dívám se
-

7. **Jak se chováš ke spolužákovi/ spolužačce, který/ á je ti nesympatický/ á?**

- Nevšímám si ho Nebavím se s ním Pomlouvám ho Posmívám se mu
Jinak, uveď jak.....

8. **V rozčilení dokážu bouchnout dveřmi nebo něčím jiným.**

- Ano Někdy Nikdy

9. **Snadno vybuchnu i kvůli maličkostem**

- Ano Občas Nikdy se mi to nestává

10. **Když spěchám, můžu ve frontě předběhnout ostatní.**

- Vždy Někdy Jen když požádám a je mi vyhověno Nikdy

11. **Jsi v autě, které uvízlo v koloně, jak zareaguješ?** Nadávám Řeknu:

Příště jedu jinak Mlčím Jinak, uveď
jak.....

12. **Vidíš, jak ti cizí kluk/ holka bere limonádu, kterou sis právě koupil/ a.**

- Dostane pohavek Vynadám mu/ jí Domluvím mu/ jí Jinak, uveď
jak.....

13. **V autobuse ti spolucestující šlápl na nohu a hned se omluvil.**

- Řekneš, ať si dává pozor Dám mu najevo své rozčilení Přijmu omluvu
 Jinak, uveď jak.....

Rozhodni o pravdivosti těchto tvrzení:

Agresivita se projevuje pouze fyzickým napadením. Ano Ne

Je možné slovní útok považovat za agresi? Ano Ne

Může agresivní chování přerůst v šikanu? Ano Ne

Projevy agresivity lze vidět jen u mužského pohlaví. Ano Ne

Může mít agresivní jednání jedince vliv na ostatní? Ano Ne

Je správné radit dítěti, aby oplátilo pohlevek od kamaráda. Ano Ne

Může se agrese projevit v rodině? Ano Ne

Pokud ano, uveď v jaké podobě... RODINĚ HADKY.....

Mohou se objevovat projevy agresivity k sobě samému? Ano Ne

Pokud ano, uveď v jaké podobě... SEBETUŠKOZUVÁNÍ.....

